

Motion**1977/78: 791****av Olof Palme m. fl.
om miljövärden**

Att trygga alla människors rätt till en god livsmiljö — i arbetet, i bostaden, under fritiden — är ett övergripande mål för socialdemokratisk miljöpolitik. För socialdemokratin är varje hot mot människans livsmiljö en uppfordran till målmedvetna och kraftfulla insatser. Den oro många människor känner över risker för sjukdom och skada i det dagliga arbetet är oacceptabel. Ohälsa och vantrivsel i arbetet och hänsynslös förstörelse av den yttre miljön är ett alltför högt pris för ekonomisk tillväxt. Miljöförstörelse måste, var den än förekommer, hejdas och förstörd miljö så långt möjligt återställas.

Miljön är vår gemensamma egendom. Därför angår det oss också alla hur miljön förändras och påverkas. Säkerställandet av en god livsmiljö måste bygga på solidaritet och gemensamt ansvar. Enskilt vinstintresse kan inte säkerställa miljövärden. Det är på vår vilja att ge samhället möjligheter till aktivt handlande för att förhindra miljöförstörelse som ambitionen och kraften i miljöpolitiken framträder. Men ett starkt samhällsligt engagemang förutsätter att människor tillförsäkras inflytande och medansvar i alla de avgöranden som berör utformningen av miljön.

Miljöpolitik är inte en isolerad företeelse utan en del av den politik som måste föras för att vi alla skall få en bättre och rättvisare tillvaro. Miljöpolitik är i hög grad en politik för ökad jämlikhet och vidgad solidaritet.

Våra naturresurser är begränsade. Om en rättvisare fördelning internationellt och nationellt skall kunna uppnås måste slöseri och förstörelse motverkas. Det kräver ett planmässigt utnyttjande av begränsade tillgångar. Hänsyn och omtanke om miljön måste vara vägledande för hushållningen och för den långsiktiga planeringen. Det kräver att planeringen sker under samhällets ledning. Ansvaret för utvecklingen kan inte överlämnas åt kortsiktiga ekonomiska intressen. Det är genom att ge samhället medel och möjligheter att påverka och leda utvecklingen som dess positiva sidor kan tas till vara och miljövärdena säkerställas.

Många misströstate och kände oro inför framtiden när industrisamhällets miljöproblem blev uppenbara. Från socialdemokratins sida vägrade vi acceptera miljöförstörelsen som någonting oundvikligt. Ty de problem som skapats av tekniken måste också lösas med hjälp av vetenskap och teknik under samhällets ledning.

Förändring och omdaning är alltid fyllda av konflikter. I själva för-

ändringen finns en inbyggd motsättning mellan kortsiktiga och långsiktiga mål, mellan omsorgen om miljön och ekonomiska intressen. Konflikten finns ständigt. Den kan genom planering och förutseende minskas, men den kan aldrig helt elimineras. Därför krävs ständigt en avvägning mellan de motstående intressena. Men utveckling behöver inte stå i motsatsförhållande till miljövården. Tvärtom. Rätt utnyttjad bör utvecklingen vara miljövårdens främsta bundsförvant. Det gäller såväl i arbetet som i fråga om den yttre miljön.

Miljöfrågorna känner inga nationella gränser. Deras karaktär och omfattning, allvar och mångsidighet ger det internationella solidaritetsbegreppet en ny dimension. Samtidigt är problem i nuet ett hot mot framtiden, mot kommande generationer. Socialdemokratin kräver att vårt land skall fortsätta sin aktiva medverkan i ett mellanfolkligt samarbete för att förebygga att oförnuft, bristande kunskaper och kortsiktiga ekonomiska vinstintressen föröder omistliga miljövården. Vi kräver också att det intensiva reformarbete som socialdemokratin i regeringsställning bedrev i vårt eget land skall fullföljas. Ty det är endast genom aktiva åtgärder under samhällets ledning som hotet mot miljövårderna kan tillbakavisas och åtgärder genomföras som tillförsäkrar människorna en livsvänlig miljö på arbetsplatsen, i bostaden och under fritiden.

De gångna årens reformarbete har gett påtagliga resultat.

Arbetslivet har reformerats. Arbetsmiljön förbättrats. Skyddsombuden getts starkare ställning.

För hushållningen med mark och vatten har en landsomfattande fysisk planering påbörjats.

Genom naturvårdslagen har 1 800 000 ha mark säkerställt för rekreation och friluftsliv samt för vetenskapliga och kulturella ändamål. Alla stränder som har betydelse för rekreation och friluftsliv skyddas från bebyggelse. Allemansrätten värnas. Tillståndsplikt har införts för tåkt av matjord, torv och grus.

Genom särskild lagstiftning har bokskogen skyddats, och möjlighet att av naturvårdsskäl begränsa större skogsavverkningar har införts.

Enligt miljöskyddslagen skall all industriell verksamhet prövas innan ny- eller ombyggnad får ske. En omfattande utbyggnad av reningsanordningar för att minska utsläppen till vatten och luft har genomförts. Det har lett till en avsevärd minskning av föroreningsutsläppen. Under åren 1969--1975 har statsbidrag beviljats till industrins utbyggnad av reningsanordningar. Ca 800 milj. kr. har utgått i sådana bidrag.

Också de kommunala avloppsreningsverken har byggts ut kraftigt. 1965 var ca 1/3 av tätortshushållen inte anslutna till reningsverk över huvud taget. I dag är den siffran 0,3 procent. Samtidigt har den långtgående kemiska och biologiska reningen byggts ut så att 2/3 av tätortshushållen i dag är anslutna till sådan rening. Under perioden 1968--1976 har omkring tre miljarder kronor investerats i kommunala re-

ningsverk. 1,3 miljarder kronor har utgått i form av statsbidrag.

Genom utbyggnaden av reningsanordningar i industrier och kommuner har föroreningen av vattendragen minskat påtagligt. Tidigare starkt nedsmutsade vattendrag kan åter användas för bad och fiske. Statsbidrag utgår också för att återställa de vattendrag som är hårdast drabbade av miljöförstörelsen.

En särskild lag om hälso- och miljöfarliga varor har tillkommit. I den läggs ett stort ansvar på den som tillverkar, försäljer och på annat sätt hanterar eller importerar kemiska varor. En grundprincip i lagstiftningen är att redan misstanke om skaderisk ger produktkontrollnämnden möjlighet att förbjuda en vara. I så fall skall producenten kunna bevisa att varan är ofarlig innan den får brukas. Inga bekämpningsmedel får användas utan att de registrerats och därmed tillstånd lämnats för deras användning och hantering.

Genom särskild lagstiftning har svavelhalten i eldningsolja begränsats. Högsta tillåtna svavelhalt är 2,5 viktprocent. Fr. o. m. den 1 oktober 1977 får inte olja som innehåller mer än en viktprocent användas i södra Sverige upp till Mälardalen och Värmland. Statsbidrag lämnas till kalkning av starkt försurade sjöar.

För att minska bilismens luftföroreningar har bestämmelser om obligatorisk avgasrening införts på alla bilar fr. o. m. 1971 års modell. Dessa bestämmelser har skärpts ytterligare för bilar fr. o. m. 1976 års modell. Genom dessa åtgärder minskas utsläppen av kolväten, koloxid och kväveoxider.

Blyhalten i bensin har begränsats.

Förbud att använda DDT och vissa andra s. k. klorerade kolväten har genomförts liksom förbud mot användning av amitrol och vissa kvicksilverföreningar. Användningen av PCB har reglerats.

Särskilda bestämmelser har genomförts för omhändertagande av avfall. Kommunerna har fått ansvaret för att hushållsavfall hanteras på ett miljöriktigt sätt. Detsamma beräknas inom en femårsperiod gälla också för insamlingen av miljöfarligt industriavfall. För omhändertagande av det miljöfarliga industriavfallet har ett särskilt samhällsdominerat företag — SAKAB — byggts upp. Endast den som är auktoriserad för ändamålet får transportera sådant avfall. Obligatorisk insamling av pappersavfall från hushållen kommer att införas under en femårsperiod. Ett bättre omhändertagande av skrotbilar har beslutats.

Miljöforskningen har byggts ut kraftigt. Naturvårdsverkets forskningsnämnd har ett anslag på ca 30 milj. kr. Totalt satsas dock drygt 60 milj. kr. på miljöforskning.

Naturvårdsverket har huvudansvaret för administrationen av miljövårdsinsatserna. Koncessionsnämnden för miljöskydd prövar enligt miljöskyddslagen utsläppen från industrier och kommuner. Länsstyrelserna har det regionala ansvaret för miljövårdsåtgärderna.

Internationellt har Sverige också aktualiserat miljöfrågorna. På svenskt initiativ kom 1972 års FN-konferens i Stockholm om den mänskliga miljön till stånd. I OECD, ECE, FN:s miljöstyrelse och ILO har Sverige tagit upp olika miljöproblem. Överenskommelser om gemensamma insatser har träffats med de nordiska länderna och med staterna runt Östersjön.

Detta är några exempel på de åtgärder som genomfördes av socialdemokratin i regeringsställning. Tyvärr har reformarbetet på miljövärdens område avstannat under det första året av borgerligt styre.

Detta är inte bara beklagligt, det är oacceptabelt. Vi kräver att de åtgärder som beslutats fullföljs, att utredningar på skilda områden drivs vidare och att ställning tas till de utredningsförslag som lämnats.

Men därutöver krävs fortsatta aktiva insatser. Vi redovisar i denna motion våra förslag till åtgärder för en bättre livsmiljö.

Den kraftigt ökade användningen av kemikalier är ett växande hot mot miljön. Det gäller inte minst i arbetslivet. Många människor känner otrygghet och rädsla för skada och ohälsa i jobbet. Men också den yttre miljön hotas. Vi kräver att insatserna för att komma till rätta med problemen samordnas. En kemikommission bör tillsättas. Forskningen intensifieras. Lagstiftningen ses över. Nya ämnen förhandskontrolleras. Administrationen samordnas.

I särskilda avsnitt i motionen tar vi upp kemiska föroreningar som kräver speciella åtgärder. I vissa fall upprepas krav som framfördes till föregående riksmöte men då avslogs av den borgerliga majoriteten.

Detta gäller t. ex. våra krav på ett åtgärdsprogram mot luftföroreningarna från bilismen, på minskad användning av handelsgödsel och på åtgärder för att rädda ozonskiktet. Genom den borgerliga majoritetens ovilja att sätta in kraftfulla åtgärder mot miljöförstörelsen på bl. a. dessa områden har viktig tid förlorats. Vi beklagar detta men utgår ifrån att de borgerliga partierna nu inser nödvändigheten av dessa åtgärder. Därför upprepas kraven.

Vi kräver vidare att det åtgärdsprogram mot svavelföroreningarna från förbränning av olja och kol som riksdagen antagit nu fullföljs. Det är viktigt att utsläppen av svaveldioxid snarast kan nedbringas till i första hand den nivå de hade i början av 1950-talet. Vi krävde i vår miljömotion till föregående års riksmöte att det arbete den socialdemokratiska regeringen påbörjat internationellt för att nå överenskommelser med andra länder om begränsningar av utsläppen skulle fullföljas. Riksdagen anslöt sig till detta. Tyvärr har den borgerliga regeringen inte heller i denna fråga drivit miljövärdet framåt.

Problemen med det kemiska avfallet har inte minst genom händelserna vid BT-Kemi i Teckomatorp aktualiserats. Vi kräver att riksdagsbeslutet från 1975 skall fullföljas. Vidare kräver vi straffskärpning och därmed längre preskriptionstid för miljöbrott, förbättrad kontroll

av företagen — länsstyrelserna föreslås få 25 nya tjänster —, uppbyggnaden av en för branschen kollektiv fond för återställande och ersättning av sådana skador som den kemiska industrin vållar samt att principen om att ingen produktion skall få påbörjas förrän avfallsfrågorna lösts lagfästs.

Vi kräver också att en utredning skall tillsättas för utarbetande av en naturresurslag, att skyddet av våtmarkerna stärks samt ett bättre utnyttjande av möjligheterna att förklara mark som naturvårdsområde. Anslagen till miljöforskning och kontroll av miljöfarliga varor bör höjas liksom anslagsramen till utbyggnaden av kommunala avloppsreningsverk.

Vi övergår så till att närmare precisera våra krav.

Den kemiska miljön

I det moderna samhället används ett stort antal kemiska produkter, speciellt framställda för en rad olika ändamål inom industrin, jordbruket, skogsbruket, medicinen och för användning i hemmen. Produktsortimentet förändras ständigt, och användningen ökar på många områden. Omkring 2 miljoner kemiska föreningar är kända, och årligen tillkommer 150 000—200 000 nya substanser. Varje år förs tusentals nya kemiska produkter ut på marknaden. Sedan andra världskriget uppskattas att omkring 10 000 grundkemikalier har utvecklats, vilket lett fram till omkring 100 000 nya kemiska produkter. Av dessa har endast en liten del kunnat testas ingående.

De kemiska riskerna är ett ständigt växande problem i samhället. Många människor kommer i sin dagliga tillvaro såväl på arbetsplatsen som i hemmen i kontakt med kemiska varor av olika slag. När det gäller vissa av dessa löper den som hanterar dem risk för att råka ut för skador, dels därför att osäkerheten är stor om många kemiska ämnens verkningar på såväl kort som lång sikt, dels därför att erforderliga skyddsåtgärder inte vidtas. Också i hemmen förekommer många olycksfall där inte minst barn utsätts för skada vid användning av olika kemiska produkter.

Också den yttre miljön påverkas av kemikalierna. Inom jord- och skogsbruket används såväl bekämpningsmedel av olika slag som konstgödning. Via industriutsläpp och utsläpp från motorfordon tillförs naturen kemiska föroreningar av olika slag. Höga halter av vissa tungmetaller har kunnat konstateras. Upplagringen av miljögifter i näringskedjorna är ett mycket allvarligt problem. Många av de föroreningar som i dag utgör miljöproblem har släppts ut i små mängder under lång tid, och från att från början ha förekommit i mycket låga koncentrationer har de efter hand kommit att byggas upp avsevärt. Många av de under senare tid diskuterade miljögifterna är exempel

på sådan successiv upplagring. Det miljöfarliga kemiska avfallet är ett annat stort miljöproblem.

Människan påverkas av de kemiska produkterna på olika sätt. Dels kan produkten påverka de människor som tillverkar den, använder den eller på annat sätt kommer i direkt kontakt med den, dels kan den nå människan via inandningsluft, dricksvatten, födoämnen m. m. I några fall får den sin huvudsakliga verkan på den sistnämnda vägen och då genom att den i de ekologiska näringskedjorna koncentreras till farliga nivåer.

Den kemiska industrin har varit och är alltså av stor betydelse för vårt samhälle. Utvecklingen av nya kemiska ämnen och processer har gett oss bättre läkemedel, hjälpt oss att få bukt med skadeinsekter och växtsjukdomar, underlättat arbetet i hemmen, skapat nya material osv. Men samtidigt har som ovan visats den kemiska industrin skapat nya problem. Osäkerheten är stor om många av de kemiska ämnens verkan på lång sikt. Framför allt vet man inte hur olika ämnen samverkar med varandra och med andra föroreningar som t. ex. bilavgaser och tobaksrök. Svårnedbrytbara substanser förs in i det ekologiska kretsloppet och når slutligen människan.

Tillverkningen och användningen av olika kemikalier får inte medföra att människor och miljö skadas. Tillverkare, importörer och arbetsgivare måste ta ansvar för att deras produkter inte skadar människor och miljö. Samhället har till uppgift att tillse att de uppfyller sitt ansvar.

Gällande bestämmelser

De grundläggande bestämmelserna rörande hanteringen av hälso- och miljöfarliga varor finns sedan den 1 juli 1973 i *lagen (1973: 329) om hälso- och miljöfarliga varor* och den till lagen hörande kungörelsen (1973: 334) om hälso- och miljöfarliga varor. Denna lagstiftning innebär en vidgad kontroll över i princip alla varor som med hänsyn till sina kemiska eller liknande egenskaper kan befaras medföra skada på människor eller i miljön.

Huvudprincipen i lagstiftningen är att skada på människor eller i miljön genom kemiska produkter skall förebyggas så långt som möjligt. Detta sker på i huvudsak två olika vägar. Dels åläggs var och en som tillverkar, försäljer eller på annat sätt hanterar eller importerar kemiska varor att vidta de åtgärder och iaktta de försiktighetsmått som behövs för att hindra eller motverka att varorna får skadliga verkningar. Dels kontrollerar myndigheter verksamheten och kan ingripa med tvångsmedel för att förebygga skadeverkningar. En grundprincip är att redan misstanke om att en kemisk produkt kan vara skadlig för människan eller miljön medför att producenter m. fl. måste vidta försiktighetsmått och att myndighet kan ingripa mot produkten.

På arbetarskyddets område gäller en ny *arbetsmiljölag* från den 1 juli 1978. Genom förnyelsen av arbetarskyddslagstiftningen har nya instrument skapats för kampen mot de kemiska miljöriskerna. Särskilt har skyddsombudens ökade befogenheter fått stor betydelse i det förebyggande arbetet.

Hantering av läkemedel regleras i *läkemedelsförordningen* (1972: 701). *Livsmedelslagen* (1971: 511) syftar till att skydda konsumenterna mot skadliga eller på annat sätt från hälsosynpunkt otjänliga livsmedel och reglerar bl. a. tillsatser av främmande ämnen i livsmedel. *Miljöskyddslagen* (1969: 387) innehåller bestämmelser till skydd mot olika slags miljöstörningar i form av vatten och luftföroreningar. Hanteringen av miljöfarligt kemiskt avfall regleras i huvudsak enligt *förordningen 1975: 346 om miljöfarligt avfall*. I förordningen finns bestämmelser om uppgiftsskyldighet, tillstånd till yrkesmässig transport på väg samt omhändertagande och utförsel av miljöfarligt avfall.

Transporter av miljöfarliga kemikalier regleras genom *lagen om hälso- och miljöfarliga varor*.

Produktkontrollnämnden, som administrativt är knuten till statens naturvårdsverk, gör de centrala bedömningarna enligt *lagen om hälso- och miljöfarliga varor*. Arbetarskyddsstyrelsen är central myndighet för arbetarskyddsfrågor. Tillsammans med naturvårdsverket utövar styrelsen tillsyn rörande *lagen om hälso- och miljöfarliga varor*. Regionalt har yrkesinspektionen denna tillsynsuppgift. Socialstyrelsen och statens livsmedelsverk är andra myndigheter med tillsynsansvar på detta område.

Genom de ovan redovisade åtgärderna, som socialdemokratin i regeringsställning initierat, har väsentliga steg tagits mot en förbättrad kontroll av den kemiska miljön. Förhållandena är emellertid fortfarande otillfredsställande. Många människor känner oro för hälsa och miljö. Detta framgår inte minst av de i det följande redovisade arbetsmiljöundersökningarna och av de starka reaktioner som besprutningar i naturen framkallat.

Vi redovisar i det följande vår syn på den kemiska miljön och de ytterligare åtgärder för att motverka dess risker som vi anser nödvändiga.

Arbetsmiljön

Till LO-kongressen 1976 lämnades en rapport om kemiska risker i arbetsmiljön som grundar sig på en enkätundersökning från år 1974 bland ett representativt urval LO-medlemmar. Av rapporten framgår att 54 procent av LO-medlemmarna är utsatta för någon form av luftföroreningar i sitt arbete. De är i regel mycket dåligt informerade om dessa föroreningars egenskaper från hälsosynpunkt.

Undersökningen visade också att 36 procent av LO:s medlemmar an-

vänder kemisk-tekniska produkter i arbetet. Av de tillfrågade angav ungefär hälften att produkterna var försedda med någon märkning som upplyste om risken. Ca 20 procent visste ej, medan 30 procent angav att produkterna var omärkta.

Metallindustriarbetareförbundet genomförde 1975 en enkät bland sina skyddsombud där man främst inriktade sig på problemen med organiska lösningsmedel. Undersökningen visade bl. a. att man på hälften av Metalls arbetsplatser har besvär av irritationseffekter i ögon, näsa och svalg, som sätts i samband med effekterna av lösningsmedel. På 42 procent av arbetsplatserna har man besvär med huvudvärk, yrsel och illamående. På 9 procent av arbetsplatserna förekom besvär med stickningar och domningar som man satte i samband med lösningsmedelsprodukterna.

Sedan de här refererade undersökningarna genomfördes har förbättringar uppnåtts på många arbetsplatser bl. a. till följd av de fackliga organisationernas eget arbete och genom ökade myndighetsinsatser. Fortfarande kvarstår emellertid många problem.

Den yttre miljön

Användningen av olika kemikalier har ökat kraftigt inom jord- och skogsbruket. Inom jordbruket inkl. trädgårdsnäringen har förbrukningen av enbart kemiska bekämpningsmedel under senare år uppgått till mer än 4 500 ton aktiv substans årligen. Till detta kommer en kraftig användning av handelsgödselmedel. 1975/76 användes ca 490 000 ton kväve, fosfor och kalium för gödning i jordbruket. Inom skogsbruket används 150—200 ton aktiv substans. Användningen av bekämpningsmedel inom framför allt skogsbruket har vållat oro och väckt stor irritation på olika håll i landet.

Den yttre miljön påverkas också av miljögifter via fabriksutsläpp, via bilismen, i samband med bostadsuppvärmning osv. Till detta kommer en omfattande upplagring av miljöfarligt kemiskt avfall i anslutning till företag med kemisk produktion.

Våra förslag till åtgärder

Utgångspunkten för arbetet med den kemiska miljön måste vara att människor inte skall komma till skada genom användningen av kemiska ämnen. Tillverkare och importörer måste ta ansvar för att deras produkter inte ger upphov till sådana skador. Samhället skall tillse att de uppfyller sitt ansvar. För att fullfölja denna tillsyn måste samhället ta ett ökat ansvar för vilka kemiska ämnen och produkter som skall få användas samt för att de människor som kommer i kontakt med dessa ämnen har tillräcklig information och kunskap för att kunna hantera dem på ett säkert sätt.

Därför måste samhället ha god överblick över de kemiska ämnen och produkter som förekommer i arbetslivet och på marknaden. Forskningsinsatserna måste intensifieras och kontrollfunktionerna byggas ut. Arbetet med att lägga upp ett produktregister måste på allt sätt underlättas. Ett system med förhandskontroll bör införas, så att nya ämnen inte tas i bruk utan att deras egenskaper från hälso- och miljösynpunkt blivit ordentligt undersökta. Vidare bör produktinformationen utvecklas genom förbättrade regler för märkning och skyddsblad, så att den som kommer i kontakt med en produkt på ett enkelt sätt kan inhämta erforderlig information om hälsoriskerna och om hur de kan undvikas.

Kraven på produktkontroll och produktinformation skall gälla oavsett om individen kommer i kontakt med de kemiska produkterna på sin arbetsplats eller någon annanstans.

Hantering av kemiska ämnen och produkter på våra arbetsplatser följer ännu i stora stycken traditioner från den tid då man trodde att de flesta industrikemikalier inte var skadliga för hälsan. Forskningsresultat från senare år har tydligt visat att man måste gå över till nya hanteringsmetoder, där grundprincipen skall vara att ett ämne betraktas som hälsofarligt intill dess att motsatsen är bevisad. Skyddsombuden har redan gjort stora insatser för att skapa denna nya tradition för hantering av kemiska ämnen. De måste få ökat stöd från arbetarskyddsverket i detta arbete.

Kemiska föroreningar är ett av de största miljöproblemen. Genom de insatser som socialdemokratin i regeringsställning initierade blev vårt land ett föregångsland på miljövärdens område. Det arbetet måste nu föras vidare. Kraven från samhällets sida måste successivt skärpas.

Det är nu angeläget att anlägga en helhetssyn — vari inbegrips både arbetsmiljön och den yttre miljön — på de problem som användningen av kemikalier medför. Gällande lagstiftning bör ses över och skärpas. Bristerna måste rättas till. Kraven på forskningsinsatser bör redovisas och program för det framtida arbetet upprättas. Kontroll- och laboratoriefunktioner behöver ses över och behoven av åtgärder redovisas. Administrationen bör granskas och möjligheterna till samordning undersökas.

Forskning och utvecklingsarbete

Det är viktigt att kunskaperna om de kemiska ämnena förbättras. Detta gäller inte minst i fråga om deras hälso- och miljöfarlighet. Därför måste insatserna på forskningsidan förstärkas samtidigt som det internationella samarbetet byggs ut.

Resurserna för inhemsk forskning måste öka, både vad avser laboratorieundersökningar och epidemiologiska undersökningar. Ett effektivt

system måste byggas upp för att samla upp inte minst arbetsmedicinsk information från utlandet och sedan sprida den till berörda intressenter.

Det är viktigt att det program produktkontrollnämnden redovisat och begärt anslag till för budgetåret 1978/79 kan fullföljas. Det innebär bl. a. fortsatta undersökningar om bekämpningsmedel, studier av toxiska metaller, bl. a. bly, och av spridningen av krom, kadmium, beryllium och arsenik, undersökningar av motorbränslen, flamskyddsmedel, klorfenoler och kemikalier inom industrin.

Regeringen har i sitt budgetförslag reducerat produktkontrollnämndens anslagskrav. Vi anser det oacceptabelt att det av nämnden förordade programmet minskas. Vi kommer därför i annat sammanhang att föreslå riksdagen att produktkontrollnämndens krav skall tillgodoses.

Det är vidare viktigt med ytterligare kunskap i fråga om bekämpningsmedel och handelsgödsel, om bilavgaser, om metaller, om PCB, om testsystem för kemiska substanser osv. Den av regeringen föreslagna satsningen på miljöforskning anser vi också otillräcklig. Vi behandlar i annat sammanhang forskningsfrågorna i stort. Därvid förordas höjt anslag till miljöforskning.

Laboratorieundersökningar

Ett ställningstagande till arten och graden av skadlighet hos ett kemiskt ämne eller en produkt kräver en ingående undersökning av dess kemiska, fysikaliska och biologiska egenskaper. Det finns redan ett stort antal laboratorier med goda möjligheter att bedöma ämnens och produkters kemiska och fysikaliska egenskaper. Däremot är laboratorieresurserna ännu starkt begränsade då det gäller att fastställa de biologiska egenskaperna, dvs. effekterna på människa och miljö. Endast vid ett fåtal högt specialiserade laboratorier i vårt land finns personal, utrustning och rutiner för utvärdering av kemiska ämnens biologiska effekter. Dessa laboratorier är knutna till forskningsinstitutioner och läkemedelsindustrier. De saknar ledig kapacitet för den omfattande uppdragsverksamhet som kommer att behövas om en förhandsundersökning av kemiska ämnen, innan dessa tas i bruk, skall kunna genomföras.

Tillverkare och importörer bör som tidigare framhållits åläggas ansvaret för att nya kemiska ämnen och produkter inte tas i bruk förrän deras egenskaper från hälso- och miljösynpunkt undersökts och kontrollerats. En förhandskontroll bör således införas. Om detta skall kunna fungera måste samhället se till att importörer och tillverkare kan få de försök och andra laboratorieundersökningar utförda som då avkrävs dem. Detta bör ske genom att laboratorieresurser för konsultativ verksamhet inom det toxikologiska området byggs upp i samhällets regi och i anknytning till existerande forskningsinstitutioner. Uppdrags-

verksamheten bör genom avgiftsfinansiering kunna göras självbärande. Den bör förutom egna laboratorieundersökningar också kunna ta formen av produktbedömningar med utgångspunkt i vad som redan är känt om de ingående ämnena.

Utbyggda laboratorieresurser för prövning av kemiska ämnens biologiska effekter kommer också att kunna utnyttjas av myndigheterna i deras arbete. Många av de kemiska ämnen som är allmänt förekommande i samhället i dag är nämligen ofullständigt undersökta från hälso- och miljösynpunkt. Därför krävs resurser för att de behövliga undersökningarna skall kunna genomföras. Inte minst gäller detta på personalsidan.

Det råder i vårt land stor brist på toxikologisk expertis (toxikologi är läran om kemiska ämnens skadeverkningsar). En tvåårig toxikologutbildning vid Karolinska institutet pågår f. n. för första gången. Denna utbildningslinje bör permanentas, och möjligheten att inrätta samma slags utbildning vid andra högskolor bör prövas.

Toxikologisk konsultverksamhet i privat regi förekommer redan i viss utsträckning i landet, och det är troligt att denna verksamhet kommer att öka i omfattning i takt med att samhället skärper kraven på tillverkare och importörer. Sådan konsultverksamhet kan ta formen dels av laboratorieundersökningar, dels av produktbedömningar med utgångspunkt i vad som redan är känt om de ingående ämnena. I båda fallen rör det sig om ett högt kvalificerat utredningsarbete på områden där varje misstag kan få allvarliga konsekvenser. Det är därför angeläget att samhället tillförsäkras full insyn i och utövar en noggrann kontroll av sådan konsultverksamhet.

Epidemiologiska resurser

Syftet med laboratorieundersökningar och andra förhandskontroller är att förhindra att ämnen och produkter kommer till sådan användning att de ger upphov till skada. Några fullständiga garantier om en riskfri miljö kan dock inte uppnås enbart med förhandskontroller. Dels finns osäkerhetsmoment i de använda experimentella metoderna, dels kan skador i praktiken uppkomma därför att ämnena används på ett annat sätt än vad man förutsett eller i kombination med andra ämnen. Därför krävs förutom förhandskontrollen också en väl uppbyggd organisation för att upptäcka hälso- och miljöpåverkan när den uppkommer och för att spåra dess orsaker.

Det är en av de viktigaste uppgifterna för den medicinska delen av företagshälsovården att upptäcka och utreda sjukdomar som kan misstänkas ha samband med kemiska ämnen och andra arbetsmiljöfaktorer på arbetsplatsen. Erfarenheten visar också att de anställda själva, och särskilt skyddsombuden, kan lämna viktiga bidrag till strävandena att upptäcka nya samband mellan yrke och sjukdom.

Det finns emellertid också många typer av yrkessjukdomar som lätt kan förbli oupptäckta trots en skärpt uppmärksamhet från företagshälsovårdens och skyddsombudens sida. Exempel på detta är genetiska skador, cancer och andra sjukdomar som har så lång fördröjningstid att en stor del av dem som drabbats hinner lämna arbetsplatsen innan sjukdomen visar sig. För att upptäcka sådana skador krävs epidemiologiska undersökningar, dvs. undersökningar där medicinsk och statistisk kunskap förenas för att kartlägga och följa upp hälsotillståndet hos påverkade grupper. Sådana undersökningar behövs också ofta för att närmare kartlägga orsakssambandet då misstankar om yrkessjukdom framkommit genom t. ex. företagsläkares eller skyddsombuds iakttagelser.

Resurser för yrkesepidemiologiska undersökningar finns f. n. vid arbetarskyddsstyrelsen, högskolorna och de yrkesmedicinska klinikerna. Ett epidemiologiskt arbete är också under uppbyggnad på socialstyrelsen. I samband med den utbyggnad av de yrkesmedicinska klinikerna som vi bl. a. begärt i vår motion 1976/77: 475 är det angeläget att dessa får möjlighet att utföra epidemiologiska undersökningar. Detta kräver främst att yrkesepidemiologin ges en framträdande roll i den yrkesmedicinska specialistutbildningen. Möjligheterna till nordiskt och internationellt samarbete om denna högst specialiserade utbildning bör utnyttjas så långt som möjligt.

En yrkesepidemiologisk utvärdering av socialstyrelsens cancerregister har påbörjats. Detta arbete bör intensifieras, och samtidigt bör möjligheten prövas att utnyttja andra sjukdomsregister för samma ändamål. Så t. ex. bör det utrönas i vad mån socialstyrelsens missbildningsregister kan utnyttjas för undersökningar av samband mellan skador på barn och de kemiska ämnen som modern eller fadern utsatts för på sin arbetsplats eller i andra sammanhang. Det är också angeläget att yrkesskadestatistiken ges en sådan utformning att den ger ett så gott underlag som möjligt för epidemiologiska undersökningar.

Forskning om bekämpnings- och gödselmedel

Vi bör sträva efter att snarast möjligt avbryta användningen av kemiska bekämpningsmedel inom jord- och skogsbruket. Det är emellertid ännu inte möjligt att göra det. Med tanke på de risker många av dessa medel för med sig för såväl människor som miljö är det emellertid angeläget att kraftfulla åtgärder vidtas i syfte att snabbt och i avsevärd grad nedbringa kemikalieanvändningen i jord- och skogsbruk. De åtgärder som föreslås i årets budgetproposition är i detta avseende otillräckliga.

Vi föreslår att ett tidsbestämt forsknings- och undersökningsprogram upprättas. Inriktningen skall vara att snabbt nå fram till en kraftig

minskning av användningen av kemikalier i jord- och skogsbruk.

I programmet bör ingå en kartläggning av de effekter på människors hälsa och på naturen som användningen av kemiska medel leder till.

En särskild ledningsgrupp bör tillsättas med uppgift att samordna de erforderliga forskningsinsatserna. Gruppen bör tilldelas egna medel för sitt arbete. Utrymme bör skapas inom de anslagsramar forskningsråden, naturvårdsverkets forskningsnämnd och lantbruksuniversitetet tilldelas.

En viktig del i ett sådant forskningsprogram är en kartläggning av de effekter på människornas hälsa som användningen av kemiska medel leder till.

De senaste årens debatt har fäst ökad uppmärksamhet vid dessa risker. Man har insett att vissa kemiska medel medför ökad risk för cancer, fosterskador, allergier och ärftlighetsförändringar. I vissa avseenden har den hittills bedrivna forskningen gett avsevärt ökade kunskaper. Starka skäl talar för att man nu, genom intensifierad forskning och kartläggning, ytterligare förbättrar kunskapsunderlaget. Särskild uppmärksamhet bör därvid ägnas områden inom vilka vi i dag har relativt begränsade kunskaper. Det kan t. ex. gälla de kemiska medlens psykiska effekter som sänkning av arbetsförmåga och de fosterskadande effekterna.

En annan viktig del i forskningsprogrammet är en samordnad forskningssatsning i syfte att minska användningen av kemiska medel i jord- och skogsbruk.

Detta arbete måste inrymma såväl grundforskning som målinriktad, tillämpad forskning. Den måste också bygga på en samverkan mellan olika vetenskapliga institutioner och berörda myndigheter. För att nå bästa möjliga effekt bör ett sammanhållet projekt — gemensamt för berörda forskningsråd, Sveriges lantbruksuniversitet samt naturvårdsverket — sättas upp. Projektet bör ledas av en särskild ledningsgrupp med företrädare för såväl forskningsorganen som myndigheter och näringsliv. Gruppen bör ges möjlighet att effektivt kartlägga motsvarande forskning i andra länder.

Frågan om användning av kemiska medel i jord- och skogsbruket har många skilda infallsvinklar. Detta leder till ett behov av en bred bas för verksamheten, som bör innefatta såväl konventionell forskning kring de bekämpningsmedel som i dag finns i användning som forskning kring alternativa metoder till dessa medel.

Några tänkbara forskningsområden:

— Förbättrade metoder bör eftersträvas då det gäller att bedöma de risker som är förknippade med användningen av olika kemiska medel. En viss, men begränsad verksamhet pågår i dag i syfte att förbättra möjligheterna att mäta dessa risker. Vid institutionen för strål-

ningsbiologi vid Wallenberg-laboratorierna i Stockholm har sålunda vissa gynnsamma resultat, vilka väckt intresse även utomlands, redan uppnåtts.

Förstärkta resurser i arbetet på att utveckla mätmetoder som möjliggör klara och relevanta jämförelser mellan olika risker skulle sannolikt relativt snabbt kunna leda till resultat. Ovan har nödvändigheten av en förbättrad bedömning av de risker som är förknippade med olika kemiska medel berörts. Detta är angeläget också vad gäller användningen av kemiska medel i jord- och skogsbruket. Behov finns av relevanta jämförelser av olika kemiska bekämpningsmedel, men också mellan dessa medel och alternativa metoder liksom mellan olika bekämpningsmetoder och de bekämpade sjukdomarna eller skadedjuren. Målet bör vara att nå fram till ett betydligt förbättrat kunskapsunderlag för arbetet med att minska bekämpningsmedelsanvändningen och minimera de hälso-risker bekämpningsmedlen medför.

— Genom resistensförädling av våra kulturväxter kan behovet av bekämpning nedbringas därigenom att växtsorter som är resistent mot de aktuella sjukdomarna tas fram. Resistensförädlingen har av detta skäl under senare år fått en allt större uppmärksamhet i miljödebatten. Beträffande vissa växtslag har man redan nu nått betydande framgångar, beträffande andra är man nära lösningar. En betydande satsning på resistensförädling bör kunna leda till omedelbara möjligheter att komma till rätta med vissa växtsjukdomar utan att kemiska medel behövs användas.

— Förbättrade kunskaper är nödvändiga vad gäller alternativa bekämpningsmetoder — främst biologisk och mekanisk bekämpning. Vad gäller biologisk bekämpning kan det projekt vid naturvetenskapliga forskningsrådet som föreslås i årets budgetproposition arbetas in i projektet. Vid arbetet med alternativa bekämpningsmetoder bör också möjligheterna till samverkan mellan olika bekämpningsmetoder, integrerad bekämpning, ägnas uppmärksamhet. Också en samverkan mellan kemisk och icke-kemisk bekämpning kan vara av intresse om den kemiska bekämpningen inte helt kan undvikas.

Internationellt informationsarbete

Antalet kemiska ämnen är så stort och kostnaden för toxikologiska undersökningar så stor att ett intensivt internationellt samarbete är nödvändigt om vi skall kunna införskaffa det kunskapsunderlag som behövs för att bygga upp en praktiskt fungerande produktkontroll. Om en tillförlitlig undersökning har utförts i utlandet skall den inte behöva upprepas i Sverige.

Miljödatanämnden har i en skrivelse 1977-06-29 till jordbruksdepartementet föreslagit att frågan om ett "informationsanalycenter för toxi-

kologi med inriktning på miljö och hälsa" utreds med sådan skyndsamt att riksdagen redan under våren 1979 kan ta ställning till frågan. Syftet skulle vara att bygga upp en central för utväxling av toxikologisk information. Förutom rena förmedlingstjänster skulle centret syssla med insamling, sammanställning och distribution av toxikologiska data samt av litteratursammanställningar och s. k. kriteriadokument. Vidare skulle centret svara för internationellt utbyte av databaser på det toxikologiska området samt fungera som svensk partner i det internationella samarbetet.

Förslaget att bygga upp en central enhet för denna verksamhet är välgrundat och bör förverkligas. Särskilt viktigt är att centralen får effektiva rutiner för distribution av relevant information till berörda intressenter. Så t. ex. måste fackliga organisationer samt arbetsgivar- och branschorganisationer regelmässigt få uppgifter om nya rön av praktisk betydelse för deras verksamhetsområden.

Utöver detta finns flera andra former för internationellt samarbete. Forskarnas direkta utlandskontakter är givetvis av stor betydelse. Dessamma gäller myndigheternas deltagande i de internationella projekt som i ökande utsträckning anordnas av FN, OECD och andra mellanstatliga samsamarbetsorgan. Det är högst angeläget att vi deltar i olika former av internationellt samarbete på miljöområdet.

Produktkontrollfrågor

En effektiv kontroll av de kemiska produkterna förutsätter att de myndigheter som svarar för kontrollen har tillgång till fullständiga uppgifter om vilka produkter som förekommer i samhället och om deras innehåll. Det är t. ex. ogörligt att utöva någon effektiv kontroll över vilka nya ämnen som tillförs marknaden utan att först ha kännedom om vilka ämnen som förekommer på marknaden, så att man kan avgöra vilka ämnen som är nytillkomna. Redan i propositionen 1973: 17 förutsågs också behovet av en omfattande registrering av innehållet i kemiska och kemisk-tekniska produkter.

Produktregister

Förberedelser för ett allmänt register över innehållet i kemiska och kemisk-tekniska produkter pågår sedan några år inom produktkontrollbyrån. Arbetet med att införa produktregistret har nu påbörjats. I en första etapp skall tillverkare och importörer av deklareringspliktiga varor före den 1 mars 1978 ha inlämnat uppgifter om produktnamn och tulltaxenummer på samtliga deklareringspliktiga varor. Sedan denna anmälningsetapp slutförts avser produktkontrollnämnden att i en andra etapp stegvis inkräva uppgifter om bl. a. produkternas innehåll.

Vi vill understryka vikten av att arbetet med produktregistret bedrivs

med stor skyndsamhet. Vidare måste största möjliga öppenhet tillämpas i fråga om de uppgifter som lagras i registret.

Uppgifter om vilka beståndsdelar som ingår i till registret deklarerade produkter kan inte regelmässigt få hemlighållas under hänvisning till konkurrensskäl. Eftersom tillverkarna av kemiska produkter i regel har goda analysresurser för sina produktområden kan uppgifter om den kemiska identiteten hos de beståndsdelar som ingår i en produkt i de flesta fall utlämnas från produktregistret utan men för uppgiftslämnaren. I de fall då en producent anser att produktens sammansättning skall hemlighållas bör han i samband med deklarationsförfarandet skriftligt motivera varför uppgiften måste skyddas. Det kan också övervägas att i sådana fall ställa särskilda krav på att producenten kan redovisa gjorda undersökningar av ämnets egenskaper från hälso- och miljösynpunkt.

För det förebyggande miljöarbetet är det i regel inte nödvändigt att ha tillgång till exakta koncentrationsuppgifter. De ingående beståndsdelarnas halter bör därför anges tillräckligt preciserat för att utgöra underlag för detta arbete utan att tillverkningshemligheter röjs för konkurrenter.

Det finns i detta sammanhang anledning att se över sekretesslagstiftningens tillämpning på kemiska produkter i syfte att bättre samordna denna med det synsätt som kommit till uttryck i arbetsmiljölagsstiftningen.

De myndigheter som för sin handläggning av hälso- och miljöfrågor har behov av uppgifter ur produktregistret måste ha tillgång till dessa uppgifter på ett praktiskt och ändamålsenligt sätt. Förutom de centrala myndigheterna skall också myndigheter med regionalt och lokalt tillsynsansvar såsom yrkesinspektionen och länsstyrelsernas naturvårdsenheter kunna använda registret liksom skyddsombuden.

I utredningsarbetet har ett förslag framkommit om hur skyddsombuden kan medverka i kontrollen av att alla deklarationspliktiga varor deklarerats hos myndigheten i föreskriven ordning. Enligt detta förslag skall varje fullständigt deklarerad produkt tilldelas en särskild beteckning (s. k. PK-nummer), som tillverkaren/importören blir skyldig att märka varan med. Skyddsombuden kan kontrollera att denna beteckning finns på de produkter som används på arbetsplatsen. Därigenom skulle enligt detta förslag eventuella försök att kringgå deklarationsskyldigheten effektivt motverkas. Det är angeläget att skyddsombuden bereds effektiva möjligheter att kontrollera att alla deklarationspliktiga varor som används på arbetsplatsen är vederbörligen deklarerade.

Förhandskontroll av nya ämnen

Produktregistret kommer att skapa förutsättning för nya former av myndighetskontroll av den kemiska miljön. En av de viktigaste nytill-

kommande möjligheterna är att nya ämnen kan kontrolleras innan de tas i bruk.

Praktiskt sker detta genom att en lista över samtliga hittills förekommande ämnen görs upp så snart produktregistret står klart. Ämnen som inte finns upptagna på denna lista får därefter inte marknadsföras eller tas i bruk förrän tillstånd från kontrollmyndighet inhämtats. Den som ansöker om sådant tillstånd skall på egen bekostnad utföra de undersökningar om ämnets effekter på människor och miljö som myndigheten kräver. Särskilt angeläget är att tillförlitliga uppgifter tas fram om eventuella tumörframkallande, fosterskadande eller genetiskt skadliga effekter samt om eventuell ansamling i naturen.

Genom en registreringsavgift kan tillståndsprövningen av nya ämnen ske utan kostnad för samhället. Registreringsavgiften bör också täcka kostnaden för de undersökningar myndigheten anser sig behöva göra för att kontrollera inlämnade uppgifter. Successivt måste de vid registrets upprättande befintliga ämnens effekter undersökas.

Förhandskontrollen kan inte införas förrän produktregistret är upprättat. Detta understryker ytterligare vikten av att arbetet med produktregistret bedrivs med yttersta skyndsamhet.

Utvidgad produktkontroll

Att även för nya produkter införa en allmän förhandskontroll av det slag som vi här föreslår för nya ämnen skulle kräva betydligt större resurser. Ett sådant system skulle troligen inte heller vara det bästa sättet att under en uppbyggnadsperiod använda samhällets begränsade tillgång på t. ex. toxikologisk expertis. I stället finns det anledning att gradvis bygga ut produktkontrollen till att omfatta allt fler produktgrupper. Det bör t. ex. ges ut föreskrifter om vilka ämnen och kombinationer av ämnen som skall få förekomma i lim- och klisterprodukter, i slipmedel, färger, hårsprayer etc. Mycket talar för att huvudansvaret för denna typ av produktkontroll i fråga om de flesta produktgrupper bör ligga hos arbetarskyddsstyrelsen, som redan nu med stöd av arbetsmiljölagen har denna befogenhet. Även för detta arbete kommer produktregistret att ge ett delvis nödvändigt kunskapsunderlag som inte finns i dag. För att kunna genomföra kontrollen måste arbetarskyddsstyrelsen ges resursförstärkning.

Produktinformation

Syftet med de tidigare beskrivna åtgärderna är att eliminera sådana kemiska ämnen och produkter som kan ersättas av andra från hälso- och miljösynpunkt lämpligare produkter. Väsentliga förbättringar av den kemiska miljön kan uppnås på detta sätt. Det är dock inte möjligt att helt undanröja användningen av ämnen som kan få skadliga effekter vid felaktig hantering. Produktinformation, arbetarskydds föreskrifter

samt kontroll och tillsyn är därför lika viktiga led i arbetet för en säker kemisk miljö som den direkta produktkontrollen.

Det är ett oavvisligt krav att den som på sin arbetsplats i annat sammanhang hanterar kemiska produkter skall ha tillgång till utförlig information om produkternas egenskaper från hälso- och miljösynpunkt. Ingen som hanterar en kemisk produkt skall behöva sväva i osäkerhet om vilka risker som föreligger och om hur man kan skydda sig mot dessa. I dag är det inte så. Detta beror till viss del på bristande kunskaper hos tillverkare och återförsäljare om egenskaperna från hälso- och miljösynpunkt hos de varor de säljer, vilket i sin tur sammanhänger med bristande undersökningsresurser och bristande kompetens för bedömning av varors skadlighet. Men bristerna i produktinformationen beror också på att t. ex. de gällande märkningsbestämmelserna är föråldrade och dåligt avpassade för yrkesmässig hantering. Bestämmelser för annan form av produktinformation än märkning saknas ännu helt.

Detta är djupt otillfredsställande. Det finns ett stort behov av förbättrade bestämmelser för produktinformation. Den översyn av gällande märkningsbestämmelser som genomförs i produktkontrollnämndens och arbetarskyddsstyrelsens regi i det s. k. produktinformationsprojektet bör leda till förbättrade förhållanden.

Detta projekt syftar dels till att genom mer detaljerade föreskrifter för klassificering, märkning och annan produktinformation ge tillverkare och försäljare bättre möjlighet att leva upp till intentionerna i lagen om hälso- och miljöfarliga varor, dels till att ge arbetstagare och konsumenter bättre information om produkters egenskaper. En viktig roll för den framtida produktinformationen spelar också det arbete med regler för och produktion av skyddsblad som f. n. äger rum under arbetarskyddsstyrelsens överinseende. Det är angeläget att de olika projekt som pågår på produktinformationens område samordnas med varandra och med samhällets övriga åtgärder för att uppnå en bättre kontroll av den kemiska miljön.

Den som i dag kommer i kontakt med en kemisk produkt på vilken det saknas märkning kan inte veta om detta beror på att den produktansvarige underlåtit att märka produkten eller på att den inte omfattas av lagen om hälso- och miljöfarliga varor. Lagstiftningen bör därför kompletteras med bestämmelser om hur det skall framgå att en produkt inte omfattas av märkningsskyldighet enligt lagen om hälso- och miljöfarliga varor.

En nödvändig förutsättning för en god produktinformation är att det i olika hanteringsled finns erforderlig kompetens för att bedöma kemiska hälsorisker. Importörer och tillverkare måste ha tillgång till sådan kompetens samt veta vilka hanterings- och skyddsföreskrifter som måste tillämpas. Återförsäljare måste vara kompetenta att ge användarna den information som de behöver för att kunna hantera produkter på ett riktigt sätt. Slutligen måste det på varje enskild arbetsplats finnas kom-

petens att utvärdera den erhållna informationen och omsätta den till lokalt anpassade hanterings- och skyddsföreskrifter.

Möjligheterna är i dag begränsade att få den utbildning i toxikologi och riskutvärdering som behövs för att kunna uppfylla ansvaret i olika hanteringsled. Ökade möjligheter till sådan utbildning måste skapas i samhällets regi, t. ex. genom olika former av högskolekurser. Dessutom måste ökad uppmärksamhet ägnas de kemiska hälsoriskerna i den kemiska grundutbildningen på olika nivåer.

Det bör vidare övervägas om inte särskild kompetens bör krävas av dem som ansvarar för tillverkning, försäljning, transport och användning av kemiska ämnen. I dag förekommer formella kompetenskrav för tillverkning och försäljning endast i fråga om varor som klassificeras som gift eller som bekämpningsmedel i den högsta farlighetsklassen. I användarledet förekommer kompetenskrav endast för bruket av de farligaste bekämpningsmedlen. Det finns anledning att utreda möjligheterna att utvidga kompetenskraven för de olika hanteringsleden.

Arbetarskyddsfrågor

Genom arbetsmiljölagens tillkomst har arbetarskyddsstyrelsens möjligheter att utfärda tvingande föreskrifter väsentligt utvidgats. Förutom det redan nämnda behovet av föreskrifter om produktinformation finns det behov av dels hygieniska gränsvärden, dels föreskrifter om utrustning och hanteringsregler för arbete med kemiska produkter.

Gränsvärden

Genom arbetsmiljölagen kommer de hygieniska gränsvärdena att förankras i föreskrifter som meddelas av arbetarskyddsstyrelsen. Det är angeläget att arbetarskyddsstyrelsens gränsvärdeslista utvidgas med betydligt fler ämnen. Vidare måste gränsvärdena fortlöpande revideras på grundval av vetenskapliga rön och praktiska erfarenheter. Gränsvärdena måste med betryggande marginal skydda mot ohälsa. De skall sättas på en sådan nivå att skador eller besvär ej kan förutses uppträda under ett helt arbetsliv. Gränsvärdena bör utformas så att också särskilt känsliga grupper så långt möjligt är skyddade.

Vid sidan om de hygieniska gränsvärdena förekommer för några ämnen s. k. biologiska gränsvärden. Dessa bygger på att man med utgångspunkt i blod- eller urinundersökningar fastställer de nivåer den enskilde utsätts för. Det är angeläget att systemet med biologiska gränsvärden utvidgas till så många ämnen som möjligt.

Föreskrifter om utrustning och hantering

På grundval av fackliga krav pågår vid arbetarskyddsstyrelsens kemibyrå förberedelsearbetet för allmänna kemikalieföreskrifter, dvs. övergripande föreskrifter för arbete med kemiska ämnen. Det är angeläget

att detta arbete ges hög prioritet, så att föreskrifterna snarast kan träda i kraft. De bör samordnas med de föreskrifter för produktinformation som också är under utarbetande vid arbetarskyddsstyrelsen.

För vissa branscher och ämnen kommer även efter tillkomsten av allmänna kemikalieföreskrifter ett behov av särskilda föreskrifter att finnas. Urvalet av branscher och kemiska ämnen för vilka sådana skall utarbetas bör ske i samverkan med de fackliga organisationerna.

Kontroll och tillsyn

Genom 1974 års revidering av arbetarskyddslagen och genom den arbetsmiljölag som träder i kraft den 1 juli 1978 har skyddsombuden fått vittgående befogenheter att utöva kontroll över den kemiska miljön. Bl. a. har riksdagen godtagit den av oss i motionen 1976/77: 1675 föreslagna tolkningen att rätten att stoppa arbetet också skall gälla i sådana fall där effekterna kan visa sig först senare i form av allvarliga skador, t. ex. fördröjd effekt av kemiska ämnen. Som vi framhållit ovan är det angeläget att skyddsombuden får möjlighet att kontrollera att de på arbetsplatsen förekommande kemiska produkterna är deklarerade till produktregistret i vederbörlig ordning. Även i övrigt bör reformerna på detta område ges en sådan utformning att skyddsombudens kontroll av efterlevnaden underlättas.

Företagshälsovård och mättekniska resurser

Det är som vi i flera tidigare sammanhang påpekat ytterst angeläget att företagshälsovården i landet snabbt byggs ut efter målsättningen företagshälsovård åt alla. Företagshälsovårdsutredningen, som tillsattes av den socialdemokratiska regeringen, har till uppgift att anvisa hur detta mål bäst kan uppnås.

En av företagshälsovårdens viktigaste uppgifter är att kontrollera de kemiska hälsoriskerna på arbetsplatserna. För att kunna fullgöra denna uppgift måste den bl. a. ha tillgång till erforderliga mättekniska resurser. Systemet med gränsvärden är verksamt endast om tillräckliga mättekniska resurser för kontroll av miljön finns tillgängliga. I första hand måste behovet av mätresurser för arbetsmiljön säkras genom en upprustning av den mättekniska verksamheten inom den tekniska företagshälsovården. Därvid måste möjligheter skapas till regelbunden kontroll av mät- och analysinstrument.

De nuvarande bristerna på mättekniska resurser har fått till följd att ett betydande antal företag etableras, som på kommersiell grund erbjuder mättjänster. Kvalitén hos de tjänster som erbjuds är mycket skiftande, och det är därför angeläget att denna verksamhet kontrolleras. Vi utgår från att tillståndsfrågan för mätteknisk konsultverksamhet i enlighet med vad riksdagen uttalat kommer att utredas med förtur av företagshälsovårdsutredningen.

Arbetskyddsverket

Yrkesinspektionens tillsyn enligt lagen om hälso- och miljöfarliga varor har hittills inte fungerat tillfredsställande, och arbetskyddsstyrelsens resurser på detta område är hårt ansträngda. Kontrollen av den kemiska miljön måste ges förtur i den långsiktiga uppbyggnad av arbetskyddsverkets resurser som vi bl. a. förordat i vår motion 1976/77: 1675. Yrkesinspektionen måste få tillräckliga resurser för att utöva sin tillsyn av arbetsmiljöns produktkontrollfrågor. Härvid måste behovet av utbildning för yrkesinspektörerna om produktkontrollfrågor och om kemiska hälsorisker tillgodoses.

Administration

Produktkontrollnämnden har till uppgift att handlägga övergripande frågor om kontrollen av den kemiska miljön. Då nämnden inrättades var det naturligt att den administrativt knöts till en redan etablerad myndighet. Detta var ett sätt att ge stadga åt den nyetablerade myndighetens verksamhet. Eftersom dess arbetsuppgifter i detta skede närmast anknöt till naturvårdsverket var det naturligt att produktkontrollen fick sin administrativa anknytning till denna myndighet. Produktkontrollnämndens kansliresurser skapades genom en utbyggnad av naturvårdsverkets produktkontrollbyrå, vilken fungerar som produktkontrollnämndens kansli.

Förutom produktkontrollnämnden finns två andra statliga organ som handlägger kemisk produktsäkerhet inom både arbetsmiljön och den yttre miljöns område, nämligen miljödatanämnden och giftinformationscentralen. Miljödatanämndens nuvarande organisationsform är att betrakta som preliminär. Dess verksamhet med insamling och spridning av information om hälsorisker an knyter nära till den verksamhet som bedrivs vid produktkontrollnämnden. Denna anknytning kommer att bli betydligt starkare sedan produktregistret kommit till stånd och sedan produktinformationsprojektet börjat omsättas i praktiken.

Giftinformationscentralen, som är knuten till Karolinska institutet, har som huvudsaklig arbetsuppgift att vid akuta förgiftningsfall lämna upplysningar om den kemiska produkt som förorsakat förgiftningen samt om lämplig behandlingsmetod. För att kunna fullgöra denna uppgift har giftinformationscentralen hittills använt ett eget register som man byggt upp genom att inhämta innehållsuppgifter från tillverkare och importörer. När produktregistret blivit förverkligat kommer det att vara en överlägsen informationskälla för giftinformationscentralen.

Det finns således anledning att förvänta ett växande samband och samordningsbehov mellan verksamheten vid produktkontrollnämnden, miljödatanämnden och giftinformationscentralen. Det ter sig mot denna bakgrund naturligt att den utredning som riksdagen begärt om produkt-

kontrollens framtida administration får till uppgift att också bedöma behovet av och möjligheterna till en samordning av verksamheten vid produktkontrollnämnden, miljödatanämnden och giftinformationscentralen. Också det tidigare nämnda centret för internationellt informationssamarbete bör bedömas i detta sammanhang, liksom de i dag splittade myndighetsresurserna för bedömning av miljöfarliga transporter och av brand- och explosionsfarliga varor.

Kemikommission

Som framgått av det föregående finns det anledning att på bred front angripa de problem som användningen av kemikalier leder till. Allt talar för att en samordning av åtgärder på skilda områden erfordras om önskat resultat skall uppnås.

Vi föreslår därför att en särskild kemikommission tillsätts med uppgift att samordna och initiera det forsknings- och undersökningsarbete som krävs för att i denna motion angivna syften skall kunna uppnås bl. a. i fråga om bekämpningsmedel, toxikologi och epidemiologi samt för att ta fram nya, miljövänliga produktionsmetoder,

att framlägga förslag om utbyggnad av i motionen redovisade laboratorier samt utformningen och inriktningen av erforderlig utbildning,

att genomföra en översyn och anpassning av gällande lagstiftning till här framställda krav bl. a. i fråga om förhandskontroll, märkning, skyddsblad och sekretessbestämmelser,

att se över och undersöka förutsättningarna för en samordning av de i motionen redovisade administrativa funktionerna.

Riksdagen bör hos regeringen begära att här föreslagen kemikommission med ovan redovisade arbetsuppgifter tillsätts.

Luftföroreningar från bilar

Utsläppen av föroreningar från motorfordon är i dag större än den totala mängden föroreningar som släpps ut i luften från industrier, lokaluppvärmning, elproduktion och avfallsförbränning. 1975 uppgick sålunda utsläppen av koloxid från person- och lastbilar, bussar, motorcyklar och mopeder till 1 102 000 ton, utsläppen av kolväten till 174 000 ton och utsläppen av kväveoxider till 164 000 ton. I bilavgasutsläppen finns därutöver tusentals kemiska föroreningar. Till detta kommer de fasta partiklar, som rivs upp från vägbeläggningen, bromsbanden, däcken osv.

De 4,7 miljoner m³ bensin som årligen förbrukas i vårt land ger upphov till att 1,2—1,4 miljoner kilo bly sprids längs vägarna.

Antalet personbilar, lastbilar och bussar i Sverige uppgår f. n. till ca 2,8 miljoner. Över 90 procent av dessa fordon är bensindrivna. Sverige

kommer på femte plats i världen i vad gäller biltäthet räknat per person. Enlig bilprognos 1972—1985 kommer enbart personbilarna år 1980 att vara drygt 3,2 miljoner och 1985 drygt 3,7 miljoner.

Föroreningarna från motorfordon är alltså ett växande miljöproblem särskilt i tätorterna, där det framför allt är bostadsuppvärmningen och trafiken som svarar för luftföroreningarna. Genom de åtgärder socialdemokratin i regeringsställning genomförde — bl. a. övergång till lågsvavliga eldningsoljor och utbyggnad av fjärrvärme — minskar emellertid föroreningarna från bostadsuppvärmningen snabbt. Däremot kommer trots de åtgärder som vidtagits för att begränsa föroreningensutsläppen från motorfordon dessa också framöver att vara betydande. Hälsa- och miljöeffekterna av föroreningarna från motorfordonen är påtagliga. Det gäller in fråga om lukt, nedsmutsning, akuta toxiska effekter och effekter som uppenbarar sig först efter lång tid. Vi känner vidare till att det i bilavgaserna finns ett 30-tal — sannolikt betydligt fler — cancerframkallande ämnen. Det finns sålunda anledning misstänka att biltrafikens utsläpp av cancerframkallande ämnen (bl. a. polycykliska aromatiska kolväten) svarar för en stor del av de miljöbetingade cancerfallen. Även utsläppen av koloxid och kväveoxider kan ge upphov till betydande hälsoeffekter. Som exempel på detta kan nämnas att när avgasutsläppen minskade med 10 procent i Kalifornien i samband med oljekrisen i början av 1974 minskade också dödligheten i hjärt- och lungsjukdomar i motsvarande mån.

Kvävedioxid försämrar lungfunktionerna och ökar mottagligheten för bakterieinfektioner i luftvägarna.

I synnerhet för personer med hjärt-kärlbesvär är en ökad halt av koloxid i luften besvärande. Det finns starka misstankar om att koloxid spelar en viktig roll vid uppkomst av hjärtinfarkt.

Blyutsläppen är allvarliga från såväl hälso- som miljösynpunkt. Allra mest utsatta är små barn i våra tätorter. Blyet ger bl. a. skador på det centrala nervsystemet. Senare års forskning har också visat att skadeverkningar av bly från bilavgaser uppträder vid lägre doser än man tidigare trott. Om blyhalten i bensinen minskas leder det till minskning av två andra tillsatämnen — etylendibromid och etylendiklorid — som är cancerframkallande.

Kunskaperna om bilavgasutsläppens hälsoeffekter är dock fortfarande ofullständiga. En bidragande orsak till detta är att tätortsbilismen ännu är av ganska ungt datum. Den första generationen människor som dagligen utsätts för bilavgaser består av dem som just nu är tätortsbor. Man vet därför inte exakt hur kroppen reagerar när den utsätts för bilavgaser under lång tid. Det är därför nödvändigt att fortsätta epidemiologiska och experimentella undersökningar med förfinad försöksmetodik genomförs. Klart är däremot att en stor del av befolkningen i våra större tätorter dagligen utsätts för halter av bilavgasföroreningar

som ligger vid eller över det som på nuvarande kunskapsnivå anses acceptabelt.

I Sverige finns ännu inte några gränsvärden för den högsta tillåtna halten bilavgasföroreningar i utomhusluften. Sådana värden har emellertid fastställts på olika håll utomlands. Detta gäller bl. a. i USA, Canada och Sovjetunionen. Gränsvärden förekommer för bl. a. koloxid, kolväten, kväveoxid och bly. Mätvärdena från svenska tätorter överskrider ofta de mer långtgående av dessa gränsvärden, t. ex. de som gäller i USA och Canada. De gränsvärden för koloxid som rekommenderats av Världshälsoorganisationen (WHO) och som överensstämmer med de amerikanska har sålunda överskridits i 24 av 38 undersökningar i Sverige. När det gäller kväveoxider har WHO:s rekommenderade halter överskridits vid mätningar i Stockholm, Göteborg och Malmö.

De samlade utsläppen från bilar och andra föreningskällor i ett storstadsområde kan vid vissa väderleksbetingelser, när det är dåliga ventilationsförhållanden, ge upphov till höga halter av föroreningar i luften. Om solinstrålningen vid sådana tillfällen är tillräckligt hög, finns det risk för att s. k. fotokemisk smog uppstår, dvs. att kolväten och kväveoxider reagerar med varandra och bildar nya typer av föroreningar med värre effekter än de ursprungliga ämnena. De nya ämnena är starkt slemhinneretande, vilket gör att det svider i ögonen och känns tjockt i halsen. De är vidare starkt giftiga och kan förutom skador på människor även skada växtligheten och ge upphov till rostskador. Fotokemisk smog, som ser ut som soldis, förekommer regelbundet i många av världens storstäder. Mätvärden som visar på fotokemiska smogreaktioner föreligger också från Stockholm och Göteborg. Det är bl. a. av detta skäl angeläget att utsläppen av kolväten och kväveoxider i tätortsområdena minskas.

Nuvarande bestämmelser för att minska avgasutsläppen

I Sverige har genom de åtgärder socialdemokratin i regeringsställning vidtog lagstiftning för att begränsa avgasutsläppen från bilar stegvis införts. Bestämmelserna finns samlade i den s. k. bilavgaskungörelsen (1972: 596). De svenska bestämmelserna är de mest långtgående i Europa. Åtgärderna har koncentrerats till en begränsning av avgasutsläppen. Enligt bilavgaskungörelsen får man inte använda en bensindriven bil om den inte är försedd med avgasrening. Förbudet gäller däremot inte för motorcyklar, dieseldrivna bilar och bilar vilkas totalvikt överstiger 2,5 ton. Kraven på avgasrening gäller personbilar fr. o. m. 1976 års modeller. Genom avgasreningen på bilar fr. o. m. 1971 års modell beräknas utsläppen av koloxider och kolväten minska med 40 procent i förhållande till bil utan åtgärd. På 1976 års modeller blir motsvarande minskning för koloxid och kolväten ca 70 procent och för kväveoxider 45

procent. Ägaren till bil som inte uppfyller dessa krav kan dömas till böter med högst 500 kr. Trafiksäkerhetsverket svarar för tillsynen av bestämmelserna.

Trafiksäkerhetsverket skall också typbesiktiga nya bilar enligt bestämmelserna i fordonskungörelsen. Verket kan ge inhemsk tillverkare och generalagent för utländsk tillverkare rätt att utfärda typintyg. Sådant intyg utfärdas i så fall utan att det enskilda fordonet i fråga har besiktigats. Man har med andra ord inte kontrollerat att det enskilda fordonet uppfyller gällande normer för utsläpp av föroreningar i avgaserna. Svensk Bilprovning har genomfört en stickprovsundersökning av personbilar av 1976 års modell för att följa upp hur avgasbestämmelserna för dessa fordon efterlevs. I den rapport Svensk Bilprovning framlagt redovisas att av 236 stickprovsvisa utvalda personbilar av 1976 års modell överskred inte mindre än 78 procent ett eller flera av de angivna värdena. Av undersökningen kan den slutsatsen dras att de bilar som lämnas till typbesiktning av nya modeller klarar proven väl, medan de som säljs på marknaden inte på samma sätt uppfyller de ställda kraven. Möjligheterna att i dag få fabrikant att åtgärda felaktiga fordon är små. Inte heller de bestämmelser som gäller för bilar fr. o. m. 1971 års modeller efterlevs på ett tillfredsställande sätt.

Tillsatser till motorbränslen regleras genom lagen (1973: 29) om hälso- och miljöfarliga varor. Med stöd av denna lag har blyhalten i bensin begränsats till högst 0,4 gram/liter.

Också i miljöskyddslagen (1969: 387) finns bestämmelser rörande begränsning av luftföroreningar från motorfordon. Lagen reglerar inte fordonen utan är tillämplig på vägar och andra fasta trafikplanläggningar. Med stöd av miljöskyddslagen kan inskränkningar i störande verksamhet på vägar vidtas.

Vår miljömotion 1976/77

I vår partimotion om miljövärden (mot. 1976/77: 521) till 1976/77 års riksmöte krävde vi ett åtgärdsprogram mot föroreningarna från bilismen. Programmet skulle enligt vårt förslag bl. a. innehålla förslag om skärpt avgaskontroll av såväl nya som äldre bilar, gränsvärden för avgasföroreningar i luften, åtgärder på trafikplaneringens område, ökad satsning på kollektivtrafiken samt sänkt blyhalt i bensinen.

Sedan vår motion lämnades har regeringen tillsatt två utredningar — en för att se över kontrollen av avgasutsläppen (K 1977: 40) och en för luftvårdsproblem på grund av bilavgaser (Jo 1977: 77). Vidare har produktkontrollnämnden i december 1977 föreslagit regeringen att fr. o. m. 1 januari 1980 sänka blyhalten i bensin från 0,4 gram/liter till 0,15 gram/liter.

Genom dessa åtgärder har vissa av de krav som framfördes i vår

motion tillgodosetts. Tyvärr har regeringen inte velat ta ett samlat grepp över hela området. Vårt förslag om ett åtgärdsprogram har inte föranlett någon åtgärd från regeringens sida. Vi beklagar detta. Enligt vår mening krävs nu en samordning av insatserna om de skall bli effektiva.

Vårt förslag till åtgärder

Föroreningarna från trafiken måste snabbt minskas. De i motionen redovisade effekterna på hälsa och miljö av fordonstrafikens avgasutsläpp nödvändiggör detta.

Vi upprepar därför vårt tidigare (mot. 1976/77: 521) framförda krav om att ett åtgärdsprogram mot föroreningarna från motorfordon upprättas. I ett sådant program bör de av oss tidigare förordade åtgärderna — vilka de av regeringen nu tillsatta utredningarna endast delvis arbetar med — ingå.

Det innebär: Mer omfattande kontroll av att nu gällande avgasbestämmelser efterlevs. Provtagning redan på sammansättningsbandet. Ansvar och kostnaderna läggs på tillverkare/importör. Produktionen av bilmodell som inte uppfyller kraven stoppas. Utbyggd kontroll av avgasutsläpp vid den årliga kontrollbesiktningen. Avgasbestämmelser också för fordon som i dag inte omfattas av sådana. Gränsvärden för föroreningar från bilavgaser i utomhusluften. Prognosmetoder för bilavgaser i utomhusluft. Trafikplanering. Trafiksanering. Förbättrad kollektivtrafik. Utveckling av avgasrena motorfordon. Sänkt blyhalt i bensen. Samordnad administration.

Vi vill understryka vikten av att ett samlat åtgärdsprogram omgående utarbetas, så att dess genomförande kan påbörjas under 1978. De hälso- och miljörisker som avgasutsläppen medför är så stora att ytterligare tid inte får förloras. Vissa av de föreslagna åtgärderna kan genomföras omgående medan andra kräver viss övergångstid.

När det gäller blyhalten i bensen hälsar vi med tillfredsställelse att produktkontrollnämnden nu föreslagit att den skall sänkas till 0,15 gram/liter. OK saluför redan nu bensen med denna lägre blyhalt. OK:s initiativ är värt all uppskattning. OK har visat att det är fullt möjligt att redan nu tillhandahålla bensen med lägre blyhalt. Vi förutsätter därför att regeringen vid sitt ställningstagande till produktkontrollnämndens förslag beslutar att övergången till bensen med en högsta tillåtna blyhalt på 0,15 gram/liter skall ske redan fr. o. m. den 1 januari 1979. Vi utgår då ifrån att regeringen omgående tar ställning till produktkontrollnämndens förslag.

Målet måste dock vara att snarast möjligt använda endast blyfri bensen. Det är i dag tekniskt möjligt att framställa helt blyfri bensen av minst samma kvalitet som dagens 100-oktaniga motorbensen. Många av dagens bilar skulle dock kunna få motorskador om de uteslutande

körs på blyfri bensen. Vidare skulle det slitage som användningen av blyfri bensen kan ge upphov till medföra ökade utsläpp av oförbrända bränslerester. Användningen av blyfri motorbensen förutsätter därför vissa förändringar i motorernas konstruktion och material. Det är viktigt att nya bilmodeller konstrueras så att de kan utnyttja blyfri bensen.

Ett led i åtgärdsprogrammet bör därför vara att fastställa tidpunkten för övergång till helt blyfri bensen för nya bilar. Endast genom att en sådan tidsgräns fastställs tvingas bilindustrin påskynda sitt arbete med att konstruera motorer som kan använda blyfri motorbensen.

Vidare bör möjligheterna att använda andra drivmedel än bensen utvecklas. Pågående arbete bör stimuleras och påskyndas.

Fastställandet av gränsvärden för avgasutsläpp är en annan viktig del i åtgärdsprogrammet. Erforderliga resurser måste ställas till förfogande så att det underlag som krävs för fastställandet av gränsvärden utan dröjsmål kan tas fram. Parallellt med arbetet med gränsvärdena bör en översyn av de nu gällande avgasnormerna göras. Utgångspunkten för en sådan översyn skall vara att skärpa de nuvarande bestämmelserna. Arbetet bör bedrivas så att nya, skärpta avgasnormer kan gälla fr. o. m. 1980—1981 års bilmodeller.

Vi vill också framhålla nödvändigheten av att ansvaret för genomförandet av ett åtgärdsprogram läggs på en myndighet. Vi föreslog i vår ovan nämnda miljömotion att statens naturvårdsverk skulle få uppgiften. Vi upprepar nu detta krav. Däremot bör Svensk Bilprovning ha hand om utförandet av själva kontrollprogrammet.

Vi föreslår att riksdagen begär att regeringen omgående låter utarbeta ett åtgärdsprogram mot bilavgaserna i enlighet med de i motionen framförda förslagen.

Hälso- och miljöaspekter på användningen av handelsgödsel inom jord- och skogsbruk

Användningen av handelsgödsel inom jordbruket har ökat mycket starkt under senare år. Det är framför allt ökningen av spannmålsodlingen på bekostnad av vallodlingen som orsakat detta. Sedan 1940 har kvävemängden ökat nio gånger, fosformängden tre gånger och kaliummängden fyra gånger. År 1974 var förbrukningen av kvävegödselmedel 264 000 ton, fosforgödselmedel 70 000 ton och kaliumgödselmedel 119 000 ton, allt räknat i mängd kväve, fosfor och kalium. 1975/76 ökade förbrukningen totalt sett med åtta procent.

Under senare år har skogsgödsling med kvävegödselmedel kommit till användning i allt större utsträckning. 1974 gödslades 167 000 ha skogsmark med totalt 24 400 ton kvävegödselmedel. 1975/76 ökade förbrukningen totalt sett med 17 procent. 190 000 ha skogsmark gödslades 1976.

Den normala tillförseln av kväve från ögödslade markområden till

ytvatten anses uppgå till i genomsnitt 1,3 kg per ha/år. För gödslade markområden är variationerna stora. Mängder på 10—20 kg per ha/år är inte ovanliga i Mellansverige, medan motsvarande siffror i Skåne är 30—40 kg/ha. Genom klimatpåverkan, vittring o. d. sker en ständig bildning av vattenlösliga föreningar av växtnäringsämnen i marken. Dessa ämnen transporteras genom utlakning till vattensystem från all mark antingen det är fråga om skog eller åker. Såväl yt- som grundvatten påverkas av denna näringsämnestransport. För ett normalt jordbruksområde i Västergötland utan större tätorter och industrier visar undersökningar att den andel av växtnäringsämnen som tillförs sjöar och vattendrag från åkerjorden är 80 procent kväve och 20 procent fosfor. Den ökade användningen av handelsgödselmedel har lett till påverkan på såväl miljö som hälsa.

Sålunda medför användningen av kvävegödselmedel att nitrat/nitrithalten i dricksvatten höjs. På vissa lätta jordar där odlingen bedrivs intensivt har mycket höga halter av nitrat i enskilda vattentäkter registrerats (över 500 mg nitrat/liter). Detta kan ha menlig inverkan på människor och djur. Bl. a. kan framför allt hos små barn de röda blodkropparna förstöras. I Sverige är inget fall av sådan förgiftning känt. Risk för att nitrat och nitrit ombildas till cancerogena föreningar föreligger.

Från miljösynpunkt kan en ökad användning av kväve- och fosforgödselmedel inom jord- och skogsbruket leda till ökad produktion av alger i vattendragen, vilket medför ökad igenväxning av sjöar. Vissa av algerna är dessutom giftiga, vilket kan medföra att vattendragen inte kan utnyttjas som dricksvattentäkter för t. ex. djuren. Undersökningar vid lantbrukshögskolan visar att i ett vanligt jordbruksområde kommer 80 procent av kvävet och 25 procent av fosfor från åkermarken.

Kvävegödsling kan som redovisas på annan plats i denna motion också påverka ozonskiktet runt jorden.

Fosforgödselmedel innehåller dessutom vissa mängder tungmetaller. Framför allt bör tillförseln av kadmium uppmärksammas. Totalt tillförs svensk åkermark ca 8 ton kadmium per år via handelsgödselmedel.

Flera av de handelsgödselmedel som används verkar försurande på marken. Användningen av dessa medel är stor i bl. a. de delar av landet där svavelnedfall och nedfall av andra försurande ämnen är störst. Samverkan av dessa försuringskällor gör den redan besvärliga situationen i bl. a. västra Sverige än värre. Odling av s. k. energiskog skulle kunna leda till kraftigt ökat behov av handelsgödsel.

Gällande bestämmelser

Skyddet för grundvattnet regleras främst i vattenlagen och skyddet av sjöar och vattendrag bl. a. i miljöskyddslagen. Lagen om hälso- och

miljöfarliga varor ger dessutom möjlighet att mera i detalj reglera användningen av enskilda handelsgödselmedel. Skogsstyrelsen har vidare i samråd med naturvårdsverket utfärdat särskilda anvisningar för lagring, hantering och spridning av kvävegödselmedel med flyg. Naturvårdsverket har meddelat bestämmelser om hantering av flytande handelsgödselmedel. I framför allt lantbruksnämndens regi pågår vidare en rådgivningsverksamhet i fråga om användningen av handelsgödsel.

Vår miljömotion 1976/77

I den socialdemokratiska miljömotionen (mot. 1976/77: 521) till 1976/77 års riksmöte ställdes krav på utredning med sikte på begränsning av användningen av handelsgödsel. Jordbruksutskottets borgerliga majoritet avtog motionskraven (JoU 1976/77: 26). Vi beklagar de borgerliga partiernas negativa inställning till åtgärder mot den miljö- och hälsorisk som den stora användningen av handelsgödsel innebär.

Detta underströks för övrigt av statens naturvårdsverk, som i sitt yttrande över jordbruksutredningens förslag krävde att användningen av handelsgödsel skulle begränsas. Verkets yttrande medförde dock ingen åtgärd från regeringens sida.

Vi vill därför ånyo understryka nödvändigheten av åtgärder mot den stora användningen av handelsgödsel.

Vårt förslag till åtgärder

Den kraftigt ökade användningen av handelsgödsel inom jordbruket och den alltmer omfattande användningen inom skogsbruket ger anledning till oro. De effekter på hälsa och miljö som i vissa delar av landet tycks bli en följd av användningen av handelsgödsel gör det nödvändigt att noggrant undersöka frågan. En särskild utredning bör tillsättas med uppgift att sammanställa dels det material som redovisats, dels det som framkommer ur undersökningar som pågår bl. a. vid naturvårdsverket, socialstyrelsen, lantbrukshögskolan och skogshögskolan. Utredningen bör vidare på grundval av materialet bedöma de hälso- och miljömässiga konsekvenser som användningen av handelsgödsel medför. Utredningen bör vidare framlägga förslag om lämpliga metoder för att kraftigt minska handelsgödselanvändningen. Det kan ske genom lagstiftning, rådgivning och avgifter men också genom nya och förändrade brukningsformer.

Jordbruksutredningen visade att en långvarig minskning av gödslingen med 25 procent leder till en minskning av hektarskörden med tio procent. Mot bakgrund av detta bör utredningen undersöka vilka åtgärder som kan vidtas för att motverka att en minskad användning av handelsgödsel får denna följd. Bl. a. bör effekterna av nya brukningsformer och utnyttjandet av andra grödor studeras. Vidare bör naturvårdsverkets och socialstyrelsens förslag om ökad användning av slam från avlopps-

reningsverk som gödningsmedel på åkermark beaktas. Förslag bör vidare framläggas om ett registreringstvång för handelsgödselmedel. Utredningsarbetet bör bedrivas skyndsamt. Vi hemställer att riksdagen hos regeringen begär en utredning i enlighet med i motionen framförda förslag.

Hotet mot ozonskiktet

Ozongasen, som finns på en höjd av 15—50 km, fungerar som ett skydd mot den ultraviolettera strålningen från solen. Utan det skyddande ozonskiktet är inget biologiskt liv på jorden möjligt. En minskning av ozonskiktet kan också orsaka klimatförändringar på jorden på grund av sänkt temperatur i stratosfären. Ozonhalten bestäms av en balans mellan ozonbildande och ozonförstörande kemiska processer i luften. Kväveoxider och klorogaser är ämnen som påskyndar de ozonförstörande reaktionerna och bidrar därmed till att minska ozonhalten.

Kväveoxider kommer ut i luften bl. a. från överljudsplanens avgaser, från atombombsexplosioner, från förbränningen av olja och kol, i samband med användningen av handelsgödsel och vid användningen av fluorkolväten (freon) som drivgas i sprayflaskor och som kylmedel.

Föroreningarna uppehåller sig länge i atmosfären. De hinner därför spridas över stora delar av jorden. Det innebär att deras påverkan på ozonskiktet inte är begränsad till de områden på jorden där utsläppen äger rum utan berör hela jordklotet. Det är således fråga om ett i verklig mening globalt miljöproblem.

I en amerikansk forskningsrapport (IMOS-rapporten), som publicerades i juni 1975, konstateras bl. a. att de fluorkolväten som släppts ut i luften har medfört en minskning av ozonhalten med omkring en procent och att även om inga fler utsläpp äger rum kommer ozonhalten så småningom att sjunka med upp till tre procent. Om utsläppen tillåts fortsätta på dagens nivå, kommer ozonhalten efter några årtionden att minska med ca sju procent. I rapporten sägs vidare att det är troligt att den ökade mängd ultraviolett strålning som genom de minskade ozonhalterna når jorden leder till en ökning av hudcancerfrekvensen. Även klimatet kan påverkas.

I september 1976 publicerades en ny och ännu mer omfattande rapport (NAS-rapporten). Den bekräftar de resultat som redovisades i IMOS-rapporten.

Vetenskapsakademien har också framhållit allvaret i de problem som utsläppen av fluorkolväten medfört. Speciellt har Vetenskapsakademien understrukit den klimatpåverkan som uppkommer. Fluorkolväten påverkar liksom koldioxiden luftlagren så att utstrålningen från jordytan minskar, vilket på sikt kan leda till att medeltemperaturen stiger.

Vid förbränning av olja och kol förorenas också luften med koldioxid

och olika kväveföreningar utöver de betydande utsläppen av svavel-dioxid. Med en övergång till högre förbränningstemperaturer ökar utsläppen av kväveoxider. Valet av energikälla är därför av stor betydelse också när det gäller påverkan av ozonskiktet. Förbränningen av olja och kol bör också av detta skäl minska. Även dessa miljöproblem måste beaktas vid 1978 års energipolitiska beslut.

Dikväveoxid i atmosfären är den faktor som framför allt påverkar ozonhalten. Dikväveoxid uppkommer i samband med den s. k. denitrifikationsprocessen. Denna process är en följd av bl. a. användningen av handelsgödsel. Tillgängliga beräkningar visar att om inga begränsningar införs kommer användningen av handelsgödsel inom jord- och skogsbruket att öka kraftigt. F. n. produceras varje år ca 50 Tg kväve för gödsling. Vissa prognoser räknar med en årlig tillförsel av 200 Tg kväve omkring år 2000. Detta skulle minska ozonmängden med några procent omkring sekelskiftet och med 15 procent i slutet av nästa århundrade, vilket i sin tur skulle medföra en 30-procentig ökning av den ultravioletta strålningsintensiteten.

Till detta kommer utsläppen från flyget, och då speciellt överljudsflyget. Utsläppen från flyget är speciellt allvarliga därför att de sker på hög höjd och därmed i tämligen outspädd form påverkar ozonskiktet.

Vår miljömotion 1976/77

Dessa förhållanden påtalades i den socialdemokratiska miljömotionen till 1976/77 års riksmöte (1976/77: 521). Med anledning av motionen framhöll jordbruksutskottet (JoU 1976/77: 26) det angelägna i att regeringen och berörda kontrollorgan "ytterst noggrant följer utvecklingen och snarast möjligt föreslår eller vidtar åtgärder som är ägnade att medverka till en minskad användning av ämnen som kan påverka ozonskiktet".

Produktkontrollnämnden beslöt i juni 1977 föreslå regeringen att sprayförpackningar som innehåller freoner inte bör få tillverkas eller importeras efter den 1 januari 1979. Nämnden begärde därför en ändring i den kungörelse som hör till lagen om hälso- och miljöfarliga varor.

I november meddelade regeringen att man kommer att förbjuda import och tillverkning av sprayförpackningar med freoner som drivmedel fr. o. m. 1 januari 1979.

Vi hälsar med tillfredsställelse att vår motion i detta avseende lett till positivt resultat.

I övrigt har dock inga åtgärder vidtagits från regeringens sida vare sig med anledning av vår motion eller jordbruksutskottets ovan citerade yttrande. Vi beklagar regeringens bristande vilja att anlägga en helhets-syn på denna viktiga miljöfråga. Vi upprepar därför våra tidigare framförda krav på åtgärder.

Vårt förslag till åtgärder

Någon total bild av de utsläpp som påverkar ozonskikten och klimatet finns inte. Allt talar dock för att denna påverkan är så stor att den på sikt kan bli ett hot mot mänskligheten. Den socialdemokratiska regeringen tog upp hotet mot ozonskiktet i FN:s miljöstyrelse. Det är viktigt att man från svensk sida fortsätter strävan att få till stånd internationella åtgärder för att motverka ozonförstörande föroreningsutsläpp. Som ett led i detta arbete bör dock en samlad redovisning av utsläppen göras. En särskild utredning bör tillsättas med uppgift att redovisa de utsläpp som sker i vårt land och som kan påverka ozonskiktet och klimatet. Utredningen bör också redovisa om och i så fall vilka åtgärder som vidtagits för att begränsa dessa utsläpp. Med ett sådant material som grund bör Sverige aktualisera frågan om en internationell konvention till skydd av ozonskiktet. Vi hemställer att riksdagen hos regeringen begär en utredning i enlighet med i motionen framförda förslag.

Miljöpåverkan vid förbränning av olja och kol

Olja och kol svarar för merparten av Sveriges energitillförsel. 1976 var den totala energitillförseln 437 TWh. Olja och kol svarade för 76 procent av denna energitillförsel. Oljan är den helt dominerande källan för svensk energiförsörjning.

Såväl olja som kol innehåller en rad ämnen som vid förbränning frigörs och förorenar luften. Svavel är ett sådant ämne. Vid förbränningen av olja och kol bildas svaveldioxid som när den släpps ut i luften delvis omvandlas till andra svavelföreningar. 1973 uppgick de totala svaveldioxidutsläppen i Sverige till 800 000 ton. Av det kom omkring 600 000 ton från förbränning av olja och 200 000 ton från industriutsläpp. Ett olje- eller koleldat kraftverk om 1 000 MW elektrisk effekt kan beräknas släppa ut mellan 10 000 och 30 000 ton svaveldioxid per år. De totala svaveldioxidutsläppen i Västeuropa beräknades 1973 till 22 miljoner ton och i Östeuropa till 38 miljoner ton. Enligt gjorda beräkningar kommer, om inga ytterligare motåtgärder sätts in, utsläppen av svaveldioxid år 1985 att för Västeuropa som helhet uppgå till 30 miljoner ton. Merparten av utsläppen är resultatet av förbränning av framför allt kol och olja.

Svaveldioxidutsläppen leder till omfattande miljöförstörelse. Mark och vatten försuras, byggnader och kulturföremål skadas, risken för förstörelse av åkerjord och minskad återväxt i skogen är påtaglig, liksom de effekter på folkhälsan som utsläppen har. Många människor som bor i tätorter kan få hälsoproblem på grund av luftföroreningarna. I första hand påverkas personer som redan lider av sjukdomar i hjärta eller lungor eller som är allergiker. Det är en betydande del av befolkningen som av sådana orsaker är särskilt känslig. Luftföroreningarna kan också

framkalla irritationer i andningsvägarna av inflammationstyp. För människor som redan har luftvägssjukdomar kan dessa förvärras. Vid de tillfällen då svåra luftföroreningar inträffat har detta lett till flera dödsfall än normalt. Det finns också skäl anta att irritationer och besvär som normalt är tillfälliga och övergående kan leda till långvariga (kroniska) sjukdomstillstånd om människor utsätts för luftföroreningar under lång tid. Det är dock framför allt samverkans effekter mellan olika typer av luftföroreningar som har påverkan på hälsan.

Utsläppen av metaller från kraftverk som drivs med kol och olja innebär problem för både hälsa och miljö. Kadmium tas upp av växter och djur och når sedan människan. På sikt kan man bli tvungen att reglera jordbrukets inriktning och omfattning kring kolkraftverk med höga kadmiumutsläpp. Kvicksilver som släpps ut från kolkraftverk anrikas i fisk som fångas och äts av människor. Även fiskätande djur som sjöfågel riskerar att förgiftas. Vanadin förekommer i både kol och olja. Det finns data som visar att vanadin från värmeanläggningar och andra anläggningsområden hämmar vissa omvandlingsprocesser i jorden som är viktiga för växternas näringstillgång.

Vid all förbränning av fossila bränslen, bl. a. kol och olja, bildas koldioxid. Ett kraftverk om 1 000 MW släpper ut flera miljoner ton koldioxid per år. Riskerna för långsiktiga klimatförändringar på grund av koldioxidutsläppen har påtalats av olika forskare. Vi vet att omsättningen av koldioxid i atmosfären sker mycket långsamt. Varje utsläpp av koldioxid höjer därför koldioxidhalten för tusentals år framåt i tiden. Fortsätter dagens ökning av förbrukningen av kol och olja fördubblas halten av koldioxid i atmosfären inom 50—100 år. Många forskare anser att jorden i sin helhet då skulle få ett varmare klimat, vilket i sin tur skulle medföra att delar av polarisarna började smälta med följd att världshavens nivå höjs med flera meter.

Också transportererna av olja till havs medför miljörisiker. Beräkningar visar att av den mängd olja som transporteras till havs spills 0,16 procent ut vid hanteringen på fartyg och oljeplattformar. Det innebär att Sveriges sammanlagda oljeförbrukning, statistiskt sett, bidrar till ett spill på över 40 000 ton olja per år i haven. Det är omkring dubbelt så mycket som det totala utsläppet vid blow-out-olyckan vid Bravo-plattformen våren 1977. Även små oljeutsläpp kan få stora lokala verkningar på växt- och djurliv. Om de långsiktiga effekterna av de stora mängder olja som släpps ut i öppet hav vet man ännu mycket litet. Forskning pågår emellertid.

Som framgår av ovanstående är det nödvändigt att kraftfulla åtgärder sätts in för att minska de föroreningar som är en följd av förbränningen av fossila bränslen. Självfallet kan ett omfattande energisparande medverka till att minska behovet att använda dessa bränslen. Det är emellertid också nödvändigt att genom olika åtgärder minska de föroreningar som blir en följd av den förbränning som likväl behövs.

Gällande bestämmelser

En av den socialdemokratiska regeringen tillsatt utredning föreslog 1976 (Ds Jo 1976: 2 Mindre svavel — bättre miljö) en åtgärdsplan för en nedtrappning av svavelutsläppen. Om de av kommittén föreslagna åtgärderna genomförs kommer utsläppen av svaveldioxid år 1985 att ha minskat till den nivå som gällde i början av 1950-talet.

I propositionen 1976/77: 3 anslöt sig den socialdemokratiska regeringen till utredningens bedömning och förslag. Målet borde vara att svaveldioxidutsläppen 1985 skulle ha minskat till den nivå som gällde i början av 1950-talet. Riksdagen beslöt i enlighet med propositionen. Det innebär att fr. o. m. den 1 oktober 1977 är den högsta tillåtna svavelhalten i eldningsolja en procent i hela södra Sverige upp till Mälardalen och Värmland. Därigenom beräknas svaveldioxidutsläppen minska med ca 100 000 ton per år. Svavelhalten i den tunna eldningsoljan, den s. k. villaoljan, kommer fr. o. m. den 1 oktober 1980 att sänkas från 0,5 procent till 0,3 procent. Naturvårdsverket fick i uppdrag att med stöd av miljöskyddslagens bestämmelser verka för att industriutsläppen kan halveras.

Den tidigare nämnda utredningen föreslog vidare att fr. o. m. 1981 skulle högsta tillåtna svavelhalt i eldningsolja vara en procent också i Uppsala län, Västmanlands län, Kopparbergs län och Gävleborgs län. Fr. o. m. den 1 oktober 1984 skulle bestämmelserna utvidgas till att omfatta hela landet. När det gällde dessa delar av förslaget menade utredningen att ett ställningstagande från riksdagens sida borde göras i samband med det energipolitiska beslutet 1978. Denna bedömning ställde sig såväl den socialdemokratiska regeringen som riksdagen bakom.

För att komma till rätta med de problem som svaveldioxidutsläppen utgör räcker det emellertid inte med inhemska åtgärder. Sverige måste också i internationella sammanhang ta initiativ för att förmå andra länder att begränsa utsläppen. Sverige har sedan slutet av 1960-talet drivit dessa frågor i olika internationella organisationer, främst OECD, FN:s Europakommission (ECE) och FN:s miljöprogram (UNEP). Därutöver har Sverige tagit upp bilaterala kontakter. Ett avtal har slutits med Östtyskland om begränsning av svavelutsläppen. OECD har genomfört en studie om långväga transport av luftföroreningar. Den studien tillkom på svenskt initiativ. Samarbete inleddes också under den socialdemokratiska regeringens ledning med Norge för att bägge länderna tillsammans i olika internationella sammanhang skulle ta upp frågan om begränsning av svavelutsläppen. Framställning om detta gjordes också av den socialdemokratiska regeringen till EG. Det är viktigt att Sverige fortsätter med kraftfulla åtgärder, också internationellt, för en begränsning av svavelutsläppen. Ungefär hälften av svavelnedfallet över Sverige kommer utifrån. Därför måste man också få till stånd långtgående be-

gränsningar av utsläppen i andra länder om inte skadeverkningarna i vårt land skall fortsätta.

Vårt förslag till åtgärder

För ett fullföljande av de påbörjade åtgärderna mot den del av luftföroreningarna som svaveldioxiden utgör är det nu nödvändigt att regeringen i samband med 1978 års energipolitiska beslut lägger fram förslag till riksdagen i enlighet med den plan som utredningen om begränsning av svavelutsläppen föreslog. Det innebär att all användning av eldningsolja med högre svavelhalt än 1 procent skall vara förbjuden i hela landet fr. o. m. den 1 oktober 1984 samt att detta för Uppsala län, Västmanlands län, Kopparbergs län och Gävleborgs län skall gälla redan fr. o. m. den 1 oktober 1981. Därutöver är det nödvändigt att regeringen undersöker förhållandena när det gäller industriutsläpp och vidtar nödvändiga åtgärder för att uppnå den halvering av utsläppen som är en förutsättning för att svaveldioxidutsläppen 1985 skall minska till den nivå de hade i början av 1950-talet. Det är också nödvändigt att regeringen fortsätter det arbete som den socialdemokratiska regeringen påbörjade, dels genom att aktualisera frågan om begränsning av svavelutsläppen i olika internationella organisationer, dels genom direkta hänvändelser till de länder som svarar för de största utsläppen, för att den vägen söka nå överenskommelser om utsläppsbegränsning. Tyvärr har den borgerliga regeringen hittills varit passiv i dessa sammanhang. Vi hemställer att riksdagen hos regeringen begär åtgärder i enlighet med motionens krav.

Kemiskt avfall

Den växande mängden avfall från den kemiska industrin vållar stora problem från miljösynpunkt. Olika utredningar har uppskattat avfallsmängden till ca 100 000 ton oljeavfall och 125 000 ton annat avfall. Merparten av avfallet uppkommer som processavfall inom industrin. Inom många industrier kan det miljöfarliga avfallet oskadliggöras eller på nytt användas i processen. Stora mängder av det miljöfarliga avfallet kan emellertid inte omhändertas inom den industri där det uppkommer utan måste transporteras bort för att oskadliggöras på annat håll.

Nuvarande bestämmelser

Bestämmelser om miljöfarligt avfall finns i en rad lagar och förordningar, bl. a. i lagen om hälso- och miljöfarliga varor (1973: 329), miljöskyddslagen (1969: 387), miljöskyddskungörelsen (1969: 388) samt lagen om förbud mot dumpning av avfall i vatten (1971: 1154). Den dåvarande

socialdemokratiska regeringen ansåg emellertid att dessa bestämmelser inte gav samhället tillräckliga möjligheter att utöva tillsyn och kontroll i fråga om hanteringen av det miljöfarliga kemiska avfallet.

Den socialdemokratiska regeringen föreslog därför år 1975 riksdagen (prop. 1975: 32) en rad åtgärder för att förbättra förhållandena i fråga om kemiskt avfall. Förslagen innebar att kommunalt insamlingsmonopol skulle införas över hela landet också för miljöfarligt avfall. Denna utvidgning av renhållningsmonopolet skulle genomföras under en femårsperiod. För att ge samhället bättre möjligheter att bedöma det miljöfarliga avfall som uppkommer inom industrin föreslogs att alla industrier med sådant avfall årligen skulle lämna uppgifter om arten, sammansättningen, mängden och hanteringen av avfallet. För att förbättra omhändertagandet av avfallet föreslogs vidare att ett samhällsdominerat behandlingsföretag skulle byggas upp med ensamrätt till omhändertagande och behandling av miljöfarligt avfall. Transport av miljöfarligt avfall skulle endast få utföras av den som fått särskilt tillstånd för detta av länsstyrelsen. Utförelse av miljöfarligt avfall till annat land skulle endast få ske efter särskilt tillstånd av statens naturvårdsverk. Riksdagen anslöt sig till dessa förslag.

Därför regleras hantering av miljöfarligt avfall m. m. numera enligt förordningen (1975: 346) om miljöfarligt avfall.

De skandalartade förhållanden som kommit i dagen vid BT-Kemi i Teckomatorp understryker ytterligare nödvändigheten av att samhället får ett ordentligt grepp över hanteringen av miljöfarligt avfall. Det är därför viktigt att riksdagens beslut 1975 genomförs. Tyvärr har den borgerliga regeringen redan gjort avsteg från riksdagsbeslutet. Det gäller i fråga om företagets uppgiftsskyldighet om avfallet.

Den första deklarationen av miljöfarligt avfall från företagen genomfördes 1976. 1977 genomfördes emellertid efter beslut av regeringen ingen sådan deklaration. Därigenom bröt regeringen mot av riksdagen fattat beslut. 1978 kommer endast en begränsad deklara-tionsomgång att genomföras.

Det samhällsdominerade behandlingsföretaget — Svensk Avfallskonvertering AB (SAKAB) — planerar f. n. uppförandet av en ny stor behandlingsanläggning i Kvarntorp. Anläggningen är helt nödvändig om kommunerna skall kunna åta sig uppgiften att samla in miljöfarligt avfall. Endast genom tillkomsten av en sådan anläggning kan det insamlade avfallet behandlas och oskadliggöras. Beslut i frågan måste tas under våren för att anläggningen skall kunna stå färdig i tid. De i dag befintliga behandlingsresurserna i landet är otillräckliga.

Förhållandena vid BT-Kemi i Teckomatorp har också visat på brister i tillsynen av miljöfarlig verksamhet samt på svårigheter att utkräva straffansvar och ekonomisk ersättning för uppkomna skador.

Våra förslag till åtgärder

I propositionen 1975: 32 slog den socialdemokratiska regeringen fast:

Kraven på en rättvisare fördelning internationellt och nationellt av jordens tillgångar skärper behovet av att hushålla med begränsade resurser. I det perspektivet är det nödvändigt att på olika områden hejda slöseri med råvaror och på nytt ta tillvara det som en gång använts. Detta gäller på energiområdet men det gäller också ifråga om råvaror i övrigt. Produktionsmetoderna måste utvecklas från utgångspunkten sparsamhet med råvaror och återvinning av en gång använt material.

All produktion ger upphov till avfall. Hittills har avfall i allt för stor utsträckning betraktats som en oanvändbar restprodukt. Detsamma har gällt för det avfall som uppkommer i hushållen. Använda varor har betraktats som slutgiltigt förbrukade. Avfallet har i stor omfattning fått belasta miljön. Det synsättet måste förändras. Avfall är en resurs som i största möjliga utsträckning skall användas på nytt. Återanvändning måste vara en ledande princip vid omhändertagande och behandling av avfall.

Sparsamhet, hushållning och återanvändning bör alltså vara grundläggande för vårt utnyttjande av naturresurser och för inriktningen av vår varuproduktion.

I dag har en stor del av industrins avfall en komplicerad sammansättning. I vissa fall är metoder för behandling och oskadliggörande av avfallet inte kända. Detta är ett oacceptabelt förhållande med hänsyn till att hanteringen av avfallet i många fall medför risker från hälso- och miljösynpunkt.

Ansvar för att det avfall som uppkommer vid produktionen kan tas om hand på ett ur miljö- och resurssynpunkt riktigt sätt måste i första hand åvila producenten. Innan produktionen av en vara påbörjas bör det vara känt hur det avfall som är en följd av själva produktionsprocessen skall behandlas liksom hur den färdiga varan skall omhändertas sedan den använts.

Vi vill understryka vikten av att det principiella synsätt som angavs av den socialdemokratiska regeringen i denna proposition omsätts i praktisk verklighet. Vid den översyn av lagstiftningen rörande kemiska ämnen som vi tidigare förordat i denna motion bör övervägas om och i så fall vilka särskilda lagregler som krävs för att nämnda princip skall genomföras.

Vi föreslår vidare att riksdagen skall ge regeringen till känna att det av riksdagen fattade beslutet om årlig deklarationsskyldighet för företagen skall genomföras. Detta är nödvändigt för att samhället skall få den insyn i mängden och hanteringen av miljöfarligt avfall som erfordras.

Vi föreslår vidare att riksdagen skall ge regeringen till känna nödvändigheten av att SAKAB får de ekonomiska resurser som krävs för uppbyggnaden av erforderliga behandlingsanläggningar. Beslut i frågan måste fattas under våren 1978. Pågående utredningar om utnyttjande av andra möjligheter för att åstadkomma omhändertagandet av

miljöfarligt avfall får inte fördröja planeringen av anläggningen i Kvarntorp.

Händelserna vid BT-Kemi har starkt visat på nödvändigheten av en förbättrad och förstärkt samhällskontroll över företagens miljöstörande verksamhet. Inte minst gäller detta företag som i sin produktion arbetar med kemiska produkter. Svenska naturskyddsföreningen har i skrivelse till regeringen påtalat nödvändigheten av att länsstyrelserna får de personella förstärkningar som är nödvändiga för att de skall kunna fullgöra den kontrollverksamhet som lagstiftning och bestämmelser i samband med lämnade tillstånd förutsätter.

Regeringen har i årets budgetproposition inte gett länsstyrelserna någon personell förstärkning för miljökontroll. Detta är mot bakgrund av behovet av ökad samhällskontroll över den miljöfarliga industrin helt oacceptabelt. Vi anser det nödvändigt att länsstyrelsernas kontrollmöjligheter förstärks kraftigt. Vi föreslår därför i en första etapp att länsstyrelserna budgetåret 1978/79 får 25 nya tjänster för kontroll av miljöstörande verksamhet inom industrin. Medel för ändamålet äskas i särskild motion.

Enligt miljöskyddslagen skall den som orsakar skada genom miljöfarlig verksamhet betala ersättning för det. Skadeståndsansvaret är alltså strikt. Det finns emellertid många svårigheter i den praktiska tillämpningen av miljöskyddslagens regler som kan göra det strikta skadeståndsansvaret verkningslöst. En sådan svårighet är den långa tid som ofta förflyter innan skadorna visar sig, en annan den stora omfattning som skadorna kan visa sig få. Ett problem i samband med användningen av kemiska ämnen är nämligen att skadorna ofta visar sig först i efterhand. Det kan innebära att det företag som orsakat skadorna har lagts ner när skadorna kommer i dagen, varför det inte längre finns någon som kan göras ansvarig för det inträffade. Skadorna kan också visa sig vara så omfattande att även om företaget finns kvar kan det inte ekonomiskt klara skadeståndskraven.

Också utredningstekniska svårigheter finns. Även om det är klarlagt att en skada förorsakats av ett bestämt kemiskt ämne kan det vara svårt att visa från vilket företag det utsläpp kommit som orsakat skadan. Ofta är flera företag inblandade. Vidare kan ovisshet råda om vilket av flera tänkbara kemiska ämnen som vållat skadan. Skadan kan också ha vållats av flera samverkande ämnen som släppts ut av skilda företag.

Vi föreslår att miljöskyddsutredningen får till uppgift att se över skadeståndsfrågorna. Givetvis skall man i första hand förebygga skaderisker genom skärpt lagstiftning och stränga krav på företagen.

Om skada likväl uppkommer bör den ersättas av den som vållar skadan. Kan detta av t. ex. ovan redovisade orsaker inte ske bör den kemiska industrin som helhet stå ansvarig. Någon form av fond bör

därför byggas upp. Fonden kan t. ex. bygga på avgifter från företag som i sin produktion hanterar vissa angivna kemiska ämnen. Ur fonden bör sedan de skador ersättas som verksamheten vållar.

Vidare bör begreppet fara i brottsbalken definieras klarare. Annars kommer möjligheterna att beivra miljöbrott också i fortsättningen att vara begränsade. Vi föreslår att miljöskyddsutredningen i sitt fortsatta arbete får i uppdrag att pröva detta. En möjlighet är att ett tillägg görs till brottsbalkens 13 § 9 mom. lydande "fara föreligger om hälsofarligt ämne i avsevärd omfattning otillåtet tillförs luft, vatten och jord".

Den nu gällande preskriptionstiden för brott mot gällande miljölagstiftning är för kort. Beroende på den långa tid som kan förflyta mellan skadans uppkomst och dess avslöjande är det nödvändigt att preskriptionstiden förlängs kraftigt. Vidare bör straffsatserna skärpas och en obligatorisk skyldighet för kontrollmyndighet att polisanmäla miljöbrott införas.

Vi föreslår att riksdagen hos regeringen begär att åtgärder vidtas i enlighet med i motionen framförda förslag.

Naturresurser

Människan har i dag tidigare oanade möjligheter att bruka naturens krafter och förfoga över dess tillgångar. Genom utnyttjandet av tekniken har industrisamhället byggts upp. Det har i grunden förändrat vår tillvaro. Med dess hjälp har frigörelsen från nöd och djupt beroende varit möjlig. Men samtidigt vet vi att priset för det materiella välståndet varit ett hårt utnyttjande av naturresurserna och miljöförstörelse.

Vi vet nu att världens och våra egna resurser är begränsade. Ställda mot behoven och mot kraven på en rättvisare fördelning internationellt och nationellt av jordens tillgångar framträder i en nära tidsrymd bilden av en hushållning i knapphetens tecken. I det perspektivet är det en tvingande nödvändighet att hejda det slöseri med naturresurser som är ett av kännetecknen för marknadsekonomin. Det betyder inte ett samhälle som står stilla i utvecklingen. Men det kräver ett annat slags hushållning. Vi accepterar inte längre att priset för framstegen får vara misshushållning med begränsade resurser eller ohälsa och vantrivsel i arbetslivet och förstörelse av den yttre miljön.

Att förändra miljön är en sak. Att förstöra den är en annan. Det förre är nödvändigt för att utvinna nya miljökvantiteter. Det senare är förkastligt och hindrar framtida utvecklings- och omdaningsmöjligheter. Det är därför nödvändigare än någonsin att utnyttjandet av naturresurserna föregås av en noggrann planering. Den planeringen måste samhället genomföra. Det privata kapitalets kortsiktiga vinstintresse får inte vara styrande för utvecklingen.

Pågående arbete

Den socialdemokratiska regeringen initierade en rad åtgärder för att förbättra hushållningen med begränsade naturtillgångar. Hösten 1972 beslöt riksdagen om vissa riktlinjer för hushållningen med mark och vatten. Riktlinjerna avser sådan användning av mark och vatten som är av intresse för hela landet. Det gäller utnyttjandet av dessa naturresurser för såväl näringarnas intressen — jord, skog, industri — som utnyttjandet för fritid, rekreation och naturvård. I den planeringen skall bl. a. ekologiska bedömningar göras. Den fysiska planeringen förs nu vidare genom ett detaljarbete i landets kommuner.

Jordbruket och dess markbehov behandlas i särskild utredning. Jordförvävsutredningen pågår, och riksdagen har nyligen fattat beslut om jordbrukspolitiken. Skogsfrågorna behandlas i skogsutredningen som väntas komma med sina förslag under 1978.

Havsresursfrågorna har utretts i särskild ordning. Utnyttjandet av våra grustillgångar utreds av naturvårdskommittén. Mineralpolitiska utredningen har i uppdrag att utarbeta en långsiktig prognos över Sveriges försörjning med mineralråvaror. Också inom statens industriverk pågår ett omfattande utredningsarbete på detta område. 1975 års riksdag fattade beslut om omhändertagande och återvinning av avfall. Det gäller avfall från såväl hushållen som industrin. Särskild uppmärksamhet ägnas återvinning av pappersavfall, bilskrot och industrins miljöfarliga avfall. Genom en omfattande statsbidragsgivning stimuleras kommunerna att bygga anläggningar för återvinning av hushållsavfall. Utöver det arbete med vattenresurserna som pågår inom ramen för den fysiska riksplaneringen har en särskild utredning 1977 getts i uppdrag att se över planeringen av utnyttjandet av vattenresurserna.

Vårt förslag till åtgärder

Omsorgen om våra begränsade naturresurser måste vara utgångspunkten för all verksamhet som kräver utnyttjande av sådana resurser. Därför är det nödvändigt att allt utnyttjande av dessa tillgångar föregås av en noggrann planering. Vid den måste omsorgen om naturvärdena beaktas. Innan en icke förnyelsebar naturresurs tas i anspråk måste det klarläggas om den kan ersättas i produktionen med annat material. Det gäller att stimulera en övergång från icke förnyelsebara till förnyelsebara naturresurser. I det sammanhanget måste möjligheterna till återanvändning belysas. Som vi tidigare framhållit och riksdagen i samband med behandlingen av förslagen om återvinning och omhändertagande av avfall 1975 anslutit sig till bör målet vara att innan en produktionsprocess sätts i gång bör det klarläggas hur det avfall som blir en följd av produktionen skall tas om hand och återanvändas på nytt.

Regeringen bör låta göra en utvärdering av det omfattande utredningsarbete rörande naturresurser som pågår. En sådan utvärdering bör kunna belysa tillgången på de icke förnyelsebara naturresurserna och de anspråk som inom överskådlig framtid ställs på dem. Med det materialet som grund bör den översiktliga fysiska riksplaneringen utvidgas till att omfatta också de naturresurser som i dag inte omfattas av den fysiska riksplaneringen. Regeringen bör också låta utreda frågan om behovet av en särskild lagstiftning för att värna om naturresurserna, en övergripande naturresurslag med vars hjälp kraven på hållning och omsorg om naturresurserna kan ställas. Riksdagen bör hos regeringen begära att åtgärder vidtas i enlighet med motionens förslag.

Våtmarker

Våtmarker är den samlande beteckningen för myrar, kärr, mossar, träsk, sumpmarker, flyt, strandängar m. m. Våtmarkerna är en naturresurs av stort vetenskapligt, kulturellt, rekreativt och ekonomiskt värde. Våtmarksmiljöerna är oftast biologiskt högproduktiva delar av landskapet. Genom dem garanteras en uthålligare och jämnare vattenföring i vattendragen. Våtmarkerna är som regel värdefulla viltmiljöer och har vanligtvis rikt växt- och djurliv. De grunda vattnen svarar ofta för stor produktion av fisk.

Många av människans verksamheter har inneburit bestående ingrepp i våtmarkerna. Torrläggning eller dränering för uppodling eller skogsodling har påverkat stora arealer värdefull våtmark. Genom dikningsföretag i våtmarker har stora arealer påverkats. 1970 var dikeslängden ca 2 800 km. 1975 var motsvarande längd 5 800 km, vilket innebär att 29 000 ha påverkas. Anspråk på mark för odling av s. k. energiskog kan också utgöra ett hot mot våtmarkerna.

Våtmarkerna har också ofta använts som soptippar. Genom oplanerade ingrepp har betydande våtmarksområden ödelagts. Hotet mot våtmarkerna är också ett internationellt problem. Europarådet beslöt därför om en våtmarkskampanj under 1976. Genom kampanjen ville man öka förståelsen för våtmarkernas betydelse.

År 1974 undertecknade Sverige en internationell överenskommelse för skydd av våtmarker. Genom den har vi förbundit oss att genomföra särskilda åtgärder till skydd för våtmarkerna. I den särskilda lista som presenteras finns bl. a. Hornborgasjön och Tåkern upptagna.

I vår miljömotion till 1976/77 års riksmöte (mot. 1976/77: 521) krävde vi dels att naturvårdsverket skulle ges i uppdrag att genomföra en inventering av våtmarkerna, dels att naturvårdskommittén skulle ges i uppdrag att föreslå åtgärder för att förbättra skyddet av våtmarkerna.

Jordbruksutskottet anslöt sig till motionens krav om en inventering av våtmarkerna (JoU 1976/77: 36). Regeringen har den 30 juni 1977 gett naturvårdsverket i uppdrag att genomföra denna inventering. Resultatet skall verket redovisa före 1 november 1978.

Vi hälsar med tillfredsställelse att denna del av våra i motionen framförda krav angående våtmarkerna lett till önskat resultat. Samtidigt beklagar vi att regeringen inte vill ge våtmarkerna ett förstärkt skydd. Vi anser att detta är nödvändigt och att omedelbara åtgärder krävs. Vi upprepar våra tidigare framförda krav i detta avseende.

Våra förslag till åtgärder

Skyddet av våtmarkerna sker huvudsakligen med stöd av naturvårdslagen. Vattenlagen är tillämplig för att skydda våtmarker mot torrlägningsföretag. Däremot är skyddet mot dikningsföretag otillräckligt. Länsstyrelsernas möjlighet att med stöd av naturvårdslagens 20 § ingripa är begränsad och otillräcklig.

Det är därför nödvändigt att möjligheterna att skydda våra våtmarker förstärks. Naturvårdskommittén bör ges i uppdrag att framlägga förslag om detta. Ett led i ett sådant förstärkt skydd är att införa tillståndsplikt för dikningsföretag i likhet med vad som gäller för täkter av olika slag. Vägrat tillstånd till dikningsföretag bör dock inte medföra ersättningsrätt för markägare. Möjlighet att förbättra skogs- och åkermark genom dikning eller annan torrlägningsåtgärd bör nämligen inte ses som en rättighet utan i stället som en möjlighet som en markägare kan utnyttja om dikningsföretaget är lämpligt från allmän synpunkt. Ett prövnings- och tillsynssystem bör tillskapas som svarar mot moderna miljökontrollkrav.

Det innebär att t. ex. större dikningar bör föregås av obligatorisk förprovning, medan för mindre dikningar bör gälla att företaget skall anmälas till länsstyrelsen. Länsstyrelsen bör sedan ha möjlighet att förbjuda dikningar som inte är lämpliga från allmän synpunkt.

Vi föreslår att riksdagen hos regeringen begär att naturvårdskommittén i tilläggsdirektiv ges i uppdrag att framlägga förslag om ökat skydd av våtmarkerna.

Naturvård

Naturen är en grundläggande del av vår miljö. Sedan urminnes tid gäller i vårt land förhållandet att naturen skall vara tillgänglig för alla — allemansrätten. I detta ligger ett stort värde men också ett stort ansvar i första hand för den som äger marken att vårda och sköta den på ett sådant sätt att den kan utnyttjas både av nuvarande och kommande generationer. Men det åvilar också den som utnyttjar marken

för rekreation och andra ändamål att visa omsorg och hänsyn till naturen. Utgångspunkten för handlandet måste vara ett starkt hänsynstagande till naturresurser och naturmiljö. Ingen har rätt att handla på ett sådant sätt att oersättliga naturvärden förstörs. Därför är det nödvändigt att samhällets inflytande över utnyttjandet av våra naturresurser stärks.

Allemansrätten är en urgammal sedvanerätt. Den ger oss rätt att vistas i skog och mark. Den ger oss skyldighet att vara aktsamma i vårt umgänge med naturen. Vid olika tillfällen under det senaste året har allemansrätten attackerats.

Allemansrätten är för socialdemokratin av omistligt värde. Vi avvisar alla krav på en uppmjukning av allemansrätten och kommer att ständigt göra allt för att slå vakt om och värna den.

Gällande bestämmelser

Naturvårdslagen trädde i kraft den 1 januari 1965. Lagen ändrades i väsentliga avseenden 1974 (prop. 1974: 166). Bl. a. ändrades bestämmelserna om strandskyddet så att det numera omfattar land- och vattenområden vid alla stränder som har betydelse för allmänhetens friluftsliv intill 100 meter från strandlinjen eller när det behövs högst 300 meter från denna. Vidare infördes allmänt tillståndsvång för tåkt av matjord och torv. Ett nytt institut för säkerställande av markområden infördes, naturvårdsområde. Avsikten är att det skall användas när ändamålet kan uppnås utan att längre gående restriktioner i pågående markanvändning för jord- och skogsbruk skall behöva införas. Ersättning skall inte utgå till markägare när ett område förklaras som naturvårdsområde. Möjligheten att säkerställa mark genom att göra ett område till naturreservat kvarstår. Då utgår ersättning. Vidare beslöts att privata förbudsskyltar som kan leda till inskränkning i allemansrätten skulle förbjudas. Kommunernas ställning inom naturvården förstärktes och allemansrätten skrevs in i lagen.

Bestämmelser av betydelse på naturvårdsområdet finns också i byggnadslagen, byggnadsstadgan, väglagen, vattenlagen, miljöskyddslagen, skogsvårdslagen och kommunala renhållningslagen.

Totalt har omkring 800 000 ha mark avsatts som naturreservat och 615 000 ha som nationalpark. Den möjlighet som avsättande av naturvårdsområde ger för säkerställande av värdefulla markområden har hittills utnyttjats i mycket liten utsträckning.

Enligt riksdagens beslut med anledning av propositionen 1974: 166 skall länsstyrelsen kunna förklara ett område som naturvårdsområde inom vilket särskilda åtgärder behövs för att skydda eller vårda naturmiljön. De inskränkningar som detta kräver skall vara av mindre beskaffenhet. I den mån särskilda åtgärder behövs för att det nödvändiga

skyddet skall erhållas skall markägaren vara skyldig att tåla att sådana åtgärder genomförs utan att markägaren berättigas till ersättning. Som exempel anfördes röjning, renhållning, plantering, anläggning av stigar, rastplatser o. d. Jämfört med naturreservat har institutet naturvårdsområde den fördelen att det inte inkräktar på förvaltningen av den berörda fastigheten. Däremot, framhölls i propositionen, borde institutet naturreservat användas i de fall då skyddet av markområdet krävde mera långtgående föreskrifter eller där pågående markanvändning avsevärt skulle försvåras. Bestämmelser om naturvårdsområde finns intagna i naturvårdslagens 19 §.

Enligt naturvårdsverkets redovisning har endast tre förordnanden av naturvårdsområden gjorts sedan den 1 januari 1975 då institutet infördes. Enligt naturvårdsverket beror detta bl. a. på att markägare hellre accepterar naturreservatsförordnande med möjligheter till ersättning.

Vårt förslag till åtgärder

Det är enligt vår mening beklagligt att möjligheten att säkerställa mark genom att förklara ett område som naturvårdsområde inte utnyttjats mer. Behovet av att säkra för rekreation, vetenskap och kultur väsentliga markområden är stort. De anslag naturvårdsverket har till sitt förfogande för att betala de ersättningar som krävs när ett markområde förklaras som naturreservat är begränsade. Som ovan framhållits skall naturreservatsförordnanden förbehållas sådana markområden där utnyttjandet av marken för rekreation, kulturella och vetenskapliga ändamål inte kan kombineras med pågående markanvändning. I flertalet fall torde det emellertid vara fullt möjligt att utnyttja ett markområde för t. ex. rekreation utan att normalt jord- och skogsbruk hindras. I sådana fall bör naturvårdsområdesinstitutet användas. Vi föreslår därför att riksdagen ger regeringen till känna att sådana föreskrifter omgående utfärdas så att det klargörs för länsstyrelserna hur institutet naturvårdsområde lämpligen bör utnyttjas.

Kommunala avloppsreningsverk

Utbyggnaden av kommunala avloppsreningsverk har haft avgörande betydelse för vattenvården i vårt land. Sammanlagt har hittills i statsbidrag 1 445 milj. kr. betalats ut till landets kommuner. Utbyggnaden har också haft påtagliga sysselsättningseffekter.

Kommunernas ansökningar om bidrag ur anslaget har under de senaste åren ökat.

Vi anser att en fortsatt kraftfull satsning på reningsverksutbyggnaden är nödvändig från såväl vattenvårds- som sysselsättningssynpunkt. Vi kan därför inte acceptera den nedskärning av bidragsramen som

regeringen föreslagit. Vi föreslår därför att ramen höjs med 40 milj. kr. i förhållande till regeringens förslag. Det innebär att bidragsramen till reningsverksbyggen föreslås uppgå till 130 milj. kr. budgetåret 1978/79.

Miljövärdsforskning

Anslaget till miljövärdsforskning används företrädesvis till målinriktad miljövärdsforskning. Från anslaget lämnas medel till forskning om luft, vatten, natur, buller, vilt samt miljögifter. Statens naturvårdsverk har en särskild forskningsnämnd som fördelar anslaget. 1968/69 uppgick anslaget till 15 milj. kr. Innevarande budgetår är anslaget 32,9 milj. kr. Anslaget har alltså mer än fördubblats under denna period.

Åtskilliga forskningsprojekt sträcker sig över flera år, varför en del av anslaget är in-tecknat på förhand. Det är emellertid nödvändigt med nya satsningar för att belysa aktuella miljöproblem. Riksdagen har tidigare uttalat sig för att bl. a. frågorna kring försurningen av mark och vatten kräver ökade forskningsinsatser. Naturvårdsverket har fått i uppdrag att lägga fram ett särskilt program på området.

Som naturvårdsverket anfört i sitt anslagsäskande är det också nödvändigt att intensifiera bullerforskningen. Ökade insatser erfordras också för att klarlägga verkningarna av de s. k. miljögifterna, gödslingens inverkan på yt- och grundvatten samt i fråga om tungmetaller och PCB.

Vårt förslag till åtgärder

Vi har i denna motion pekat på en rad områden där det är nödvändigt med ökade kunskaper. Vi anser att de områden som forskningsnämnden prioriterat är viktiga. Inte minst gäller detta i fråga om miljögifterna.

Den av regeringen föreslagna anslagsökningen till miljövärdsforskning uppgår till ca 8 procent. Detta täcker inte ens ökade pris- och lönekostnader. Om inte miljöforskningen skall skäras ner krävs därför ytterligare medel. Vi kräver från socialdemokratiskt håll att anslaget till miljövärdsforskning räknas upp med 1 700 000 kr. utöver det av regeringen förordade beloppet. Därmed skulle anslaget till miljövärdsforskning för budgetåret 1978/79 uppgå till 34 300 000 kr.

Anslaget Undersökningar av hälso- och miljöfarliga varor

Anslaget står till produktkontrollnämndens förfogande för att täcka de kostnader nämnden har för särskilda undersökningar rörande hälso- och miljöfarliga varor. Det viktiga arbete som produktkontrollnämnden bedriver med att klarlägga olika kemiska ämnens skadeverknings måste fortsätta. Undersökningar pågår bl. a. i fråga om bly, kadmium och kvicksilver. Naturvårdsverket begär att anslaget för budgetåret 1978/79

skall öka med 1 milj. kr. till 3,0 milj. kr. Regeringen har föreslagit en anslagsökning med 160 000 kr.

Vårt förslag till åtgärder

Vi kräver att anslaget Undersökning av hälso- och miljöfarliga varor för budgetåret 1978/79 utöver regeringens förslag räknas upp med 840 000 kr. till 3,0 milj. kr. i enlighet med naturvårdsverkets anslags-
äskande.

Hemställan

Med hänvisning till vad som anförts hemställs
att riksdagen beslutar

1. att hos regeringen begära att en kemikommission tillsätts med de uppgifter som anføres i motionen,
2. att hos regeringen begära att ett åtgärdsprogram för begränsning av luftföroreningar från motorfordon i enlighet med vad som anføres i motionen skyndsamt utarbetas,
3. att hos regeringen begära ett sådant ställningstagande till produktkontrollnämndens förslag om begränsning av blyhalten i bensin till 0,15 gram/liter att detta kan träda i kraft till den 1 januari 1979,
4. att hos regeringen begära att en utredning tillsätts med uppgift att framlägga förslag dels om metoder att kraftigt begränsa användningen av handelsgödsel inom jord- och skogsbruket, dels i de övriga frågor som aktualiseras i motionen,
5. att hos regeringen begära en kartläggning av de utsläpp som kan påverka ozonskiktet och klimatet samt anhålla att regeringen i olika internationella sammanhang aktualiserar en begränsning av dessa utsläpp,
6. att hos regeringen begära, dels att förslag under 1978 framläggs om ett genomförande av de sista etapperna av den plan för begränsning av svavelutsläppen som riksdagen tidigare antagit, dels fortsatta åtgärder på det internationella planet för begränsning av svavelutsläpp,
7. att hos regeringen begära att riksdagens år 1975 fattade beslut om årlig deklarationsskyldighet för miljöfarligt avfall genomförs i enlighet med riksdagsbeslutet,
8. att hos regeringen begära att SAKAB ges de resurser som erfordras för uppbyggnaden av erforderliga mottagnings- och behandlingsanläggningar för kemiskt avfall,
9. att hos regeringen begära att de krav i fråga om kemiskt avfall

som i övrigt redovisas i motionen behandlas i samband med översynen av miljöskyddslagen,

10. att hos regeringen begära en plan över anspråk på och utnyttjande av begränsade naturresurser samt att en utredning tillställs för utarbetande av en naturresurslag,
11. att hos regeringen begära att naturvårdskommittén får i uppdrag att utreda formerna för ett förstärkt skydd av våtmarkerna.
12. att hos regeringen begära att sådana föreskrifter omgående utfärdas att det klargörs hur institutet naturvårdsområde bör utnyttjas,
13. att till *Bidrag till kommunala avloppsreningsverk m. m.* (H 13) anvisa en i förhållande till regeringens förslag med 40 000 000 kr. förhöjd statsbidragsram av 130 000 000 kr.,
14. att till *Miljövårdsforskning* (H 7), mot bakgrund av vad som anförts i motionen, för budgetåret 1978/79 anvisa ett i förhållande till regeringens förslag med 1 700 000 kr. förhöjt reservationsanslag av 34 300 000 kr.,
15. att till *Undersökningar av hälso- och miljöfarliga varor* (H 10) för budgetåret 1978/79 anvisa ett i förhållande till regeringens förslag med 840 000 kr. förhöjt reservationsanslag av 3 000 000 kr.

Stockholm den 20 januari 1978

OLOF PALME (s)

ERIK ADAMSSON (s)

GÖRAN KARLSSON (s)

INGEMUND BENGTTSSON (s)

VALTER KRISTENSON (s)

INGVAR CARLSSON (s)

ANNA LISA LEWÉN-ELIASSON (s)

HANS GUSTAFSSON (s)

ESSEN LINDAHL (s)

BENGT GUSTAVSSON (s)

LISA MATTSON (s)

LILLY HANSSON (s)

THAGE PETERSON (s)

LENA HJELM-WALLÉN (s)

ANNA-GRETA SKANTZ (s)

PAUL JANSSON (s)

INGVAR SVANBERG (s)

